ՄԵՂՈՒ

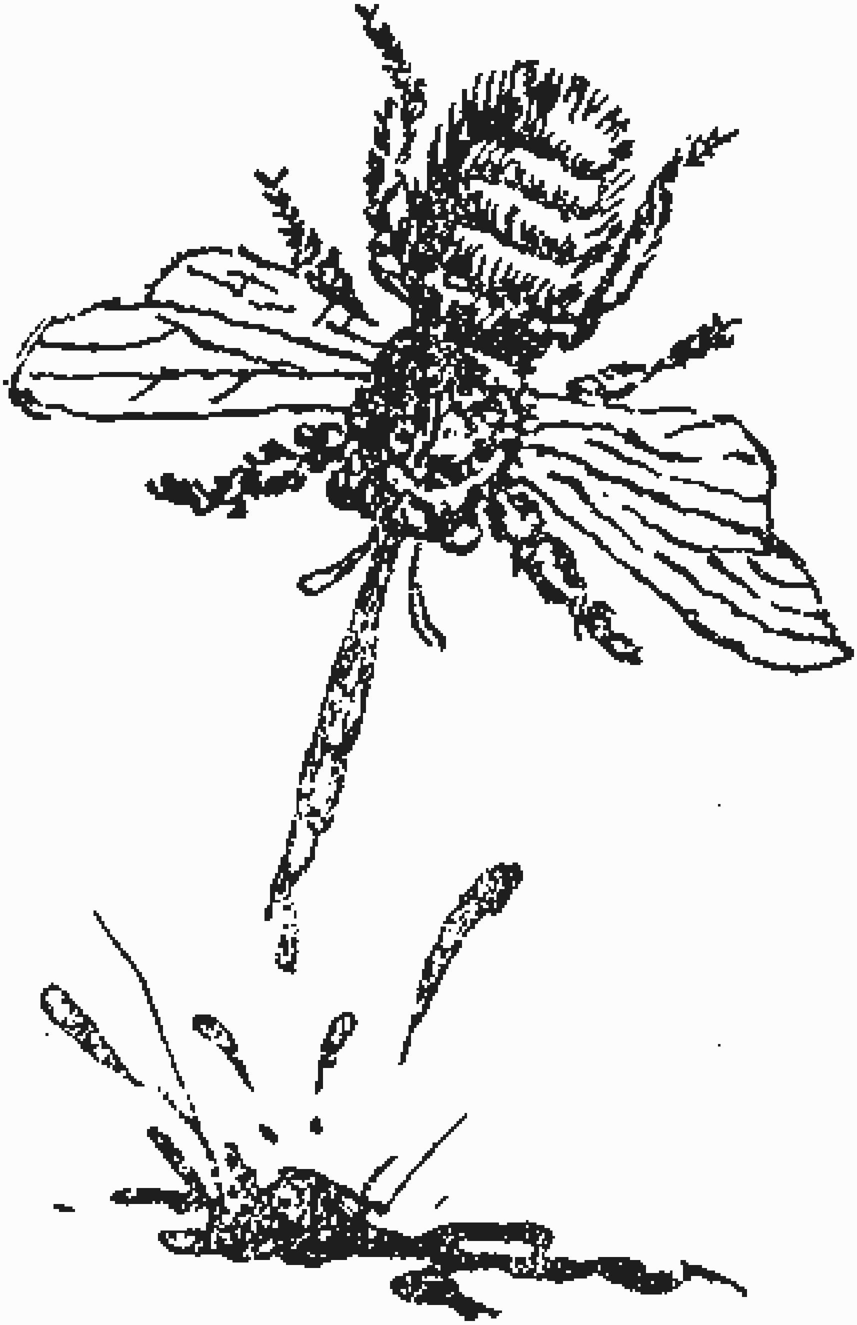

ՄԱՆՐ ԵՐԿԵՐ

ՎԱՐԺԱՊԵՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

I

Անցյալ կիրակի վարժապետական ժողովը գումարվեր է. բայց այս անգամ անոր անդամներեն մեկ խնդրոց կարգը փոխելով, դրաբարի ու աշխարհաբարի խնդրույն վրա վիճաբանելու տեղ գիրքերը այրելու խնդրույն վրա խոսեր է։

Քարաքաշյան էֆենդիի հրատարակած դասագրքերը անկրոնություն կը սորվեցնեն եղեր, ուստի զանոնք այրելու է, եղեր։

Մեկը մնա նե՝ Քարաքաշյանն ալ այրելու է, որովհետև ասիկ մնա նե՝ դարձյալ անանկ գրքեր կը հրատարակե։

Եվ արդարև բնախոսության որչափ դասագրքեր կան նե՝ ամենն ալ կրոնքի դեմ են, որովհետև ասոնց խոսողը՝ կրոնքի դեմ կը խոսի։ Այս հաշվով Փափազյան Սուքիաս էֆենդին ալ այրելու է, վրան ալ քիչ մը յուղ սրսկելով Քարաքաշյանի քովը նետելու է։

Անկից զատ թվաբանության դասագրքերն ալ անկրոնություն կը սորվեցնեն։ Երկու անգամ երկուքը չորս կըսեն եղեր։ Ի՞նչ փաստ ունին ասոնք ձեռքերնին, որով կարենանք հաստատել, թե երկու անգամ երկուքը չորս կընե։ Հայտնի է, որ ասիկա դևաց մեկ պտուղն է, և Ավետարանը[1] չըսեր մեզ թե՝ երկու անգամ երկուքը չորս կընե։

Թվաբաննե՛րն ալ այրելու է։

Հապա աշխարհագրության դասագրքերը ո՞ր թողունք։

Արևը սանկ կը քալե եղեր, երկիրը նանի կը դառնա եղեր, աշխարհս կլոր է եղեր, ասոր պես խել մը սուտ բաներ գրված են մեջը։ Աշակերտը անգամ մը զանոնք կարդա նե՝ ալ անոր քովը կրո՞նք կմնա։

Կրակը քիչ մը շատնալու պետք է նե, աշխարհագրության դասագրքերն ալ այրելու է, ոտքերնիս քիչ մը տաքնան։

Այս ամենը այրելեն ետքը կարգը կուգա գրագետներուն։ Մեկ կողմեն ալ ասոնք կսկսինք այրել, մեյ մ'ալ կը նայինք, որ ազգը անդրադարձաբար լուսավորված կելլա։

ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅԱՄԲ ԹՎԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Տասնի չափ հետադիմական երեսփոխաններ շուկան դերձակի մը խանութը նստած՝ ազգային կենսական խնդրոց վրա վիճաբանած ատեններն՝ պանդուխտ ազգային մը դիմացի խանութեն երեքական ղուրուշի տասնըչորս կանգուն պաստա առած ըլլալով և հաշիվն ալ չիմանալով ընել, այս երեսփոխանաց գտնված խանութը կը մտնե ու կը հարցնե.

— Երեք անգամ տասնըչորս քանի՞ կընե։

Քսանըութը, ըսավ մեկը։— Ոչ, երեսունըմեկ կընե, ըսավ ուրիշ մը։— Սխալ է, քսանըհինգուկես ղուրուշ կընե, ըսավ երրորդ մը. Հիսունըհինգ ղուրուշ կընե, ըսաց չորրորդ մը։— Կարծեմ քսան ղուրուշ տասը փարա կընե, ըսաց անդիեն ուրիշ մը։ Վերջապես ամենն ալ մեյմեկ բան ըսելով, երբ տեսան թե հակակարծիք են իրարու, մեջերնին մեկը առաջարկեց, որ քվեի դնեն ու մեծամասնությամբ հաստատեն քանի ղուրուշ ընելը։ Այս առաջարկությունը ընդունվելով մեջերնին մեկը ատենապետ եղավ և ըսավ.

— Խնդիր մը կա լուծվելու, կաղաչեմ որ կիրքը մեկդի ընեք և խղճիվ ձեր կարծիքը հայտնեք։ Խնդիրը այն է, որ երեք անգամ տասնըչորսը քանի՞ կընե։ Իմ կարծիքս այն է, թե ութսունըմեկ կընե, ուստի ով որ իմ կարծիքս կընդունի, թող ձեռքը վեր վերցնե։

Ինը երեսփոխանք ձեռքերնին վեր վերցնելով միաձայն հավանությամբ որոշեցին, որ ասկեց վերջը երեք անգամ տասնըչորսը ութսունըմեկ պիտի ընե։

Այս որոշումը ատենագրության մեջ կարձանագրվի։ Պանդուխտ ազգայինը այս որոշումը առնելուն պես շուտով կերթա ութսունըմեկ ղուրուշը կուտա խանութպանին։

Խանութպանը շնորհակալություն կը հայտնե։

Պանդուխտը խանը դարձած ատեն իր բարեկամներեն մեկուն կը հանդիպի, որուն իր ձեռքի պաստայի կանգունը քանիի առած ըլլալը և քանի ղուրուշ տված ըլլալը հարցնելով տեղեկանալեն ետքը խաբված ըլլալը կիմացնե. բայց մեր պանդուխտը չուզելով համոզվիլ, երկուքը մեկեն հետադիմականաց գտնված խանութը կերթան։

— Աղաներ, երեք անգամ տասնըչորս քանի՞ կընե եղեր։

— Մեր կարծիքը ըսինք ա իրեն։

— Ինծի ալ ըսեք, քանի՞ կընե։

— Ջանըմ, իրեն ըսինք ա, մենք օրը հազարումեկ որոշում կուտանք, ամենն ալ մտքերնիս կմնա՞ մի, մեր որոշումը իրեն հաղորդված է։

— Ինծի ալ չըսե՞ք։

— Կարապետ, այս ատենագրութիւնը բաց ու կարդա նայինք, երեք ան-[illegible] ատենադպիրին վրայօք ի՞նչ որոշում տուած է ժողովը։

— Ութսունըմեկ գրված է։

— Էհ, անանկ է նէ՝ ութսունըմեկ է։

— Ի՞նչպես ութսունըմեկ կըլնի. իմ հաշվովս քառասունըերկու դուրուշ-[illegible] կոր։

— Երկար ըրիր ա, հիմա ատոր հոգի սո՞ւտ պիտի ըսեն քեզի։

— Սուտ չէ, բայց սխալած եք։

— Կորսվեցե՛ք ասկե, ձեր միտքը ազգին մեջ երկպառակութիւն ձգել՞ է— [illegible]ատենագրութիւնը¹ վառանդել է, մենք գիտենք, ասոնք ամենը Խրիմյանին [illegible] տակեն է։

Ժողովականը կը շվարի կը մնա, բայց չար ընկերը համոզելով՝ մեկանց [illegible] ծախողին կերթան ու երեսունըինը դուրուշը հետ կառնեն։

Ձեռադիմականք դեռ իրենց որոշումը հետ առած չեն։

ԹԱՏՐՈՆ ԱԶԻԶԻԷ¹

Բարով ձեզ, Վարդովյան էֆենտի, դերասանք ու դերասանուհիք, բարև ձեզ, [illegible]երաշտք, բարեվ ձեզ, դռնապանք և պահապանք, և վերջապես բարև ձեզ, այն [illegible] գայական անուններ, որ թատրոնի մեջ կը գտնվիք։

Դերասանք և դերասանուհիք, որչափ մոռցեր եք, անգա՞ծ է երևել, որ ես [illegible] արվեստակից եմ։

Դուք ձեր անձին վրա ուրիշ անձեր կը ներկայացնեք, ես ալ Մեղուին² [illegible] անձեր կը ներկայացնեմ. դուք երբեմն կը խնդացնեք և երբեմն ալ կը [illegible], ես միշտ կը խնդացնեմ և երբեմն ալ կը լացնեմ. դուք մաս գոց կը [illegible] դեր կը կատարեք, ես ալ մաս գոց կընեմ, և երբեք ակամայ հուշարարի չեմ [illegible], ինչպես որ ձենե ոմանք կը ծախեն երբեմն. ուրիշները խնդացուցած [illegible] ես չեմ խնդար, ինչպես որ կը խնդան ձենե ոմանք. և եթե երբեմն Մե-[illegible] մեջ իմ կողմես քահքահ մը տեսնեք, գիտցեք, որ խնդացնելու կանոն-[illegible] ըլլալու համար ստիպված եմ խնդալու. և եթե երբեմն լա՛մ — [illegible] որ սիրտս նեղած է և անոր համար կուլամ, ոչ թե [illegible] [illegible]համար է, որ կուլամ, Հայրապետեան կանոններու համեմատ վար-[illegible] համար միայն կուլամ։

[illegible] կատարելու կարգը ինծի գալուն պես վայրկյան մը չկորսնցուցած [illegible]կուգամ*. գործս լմնցնելուս պես տեսարանեն կը քաշվիմ։ Դուք

[illegible]

շաբաթը երեք, չորս անգամ կը ներկայանաք, ես երկու անգամ կը ներկայանամ, դուք ձեր շրջանը լմնցնելնուդ պէս երկու երեք ամիս թատրոնը կը գոցեք և հանգիստ կ'ընեք, ես շրջանս չըրացուցած՝ անփութութեամբ տպագրական օրինաց դէմ հոդուած մը կը հրատարակեմ, ես ալ իմ թատրոնս* կը գոցեմ։

Վարդովեա՛ն էֆէնտի, ալ այսչափ իրարու նմանելնիս վերջը չեմ դար ձեզի հարցնելու՝ թէ շատ հանդիսականներ ունի՞ք. իմ ընթերցողացս թիւէն թատրոն եկողներուն թիւը կը գուշակեմ, ձեր վիճակը լաւ մը հասկնալու համար պէտք չունիմ ձեր գրպանները նայելու. Թշուառականնե՛ր, ձեռքս գրպանս* խոթելուս պէս՝ ձեր վիճակը կը գուշակեմ և կը ցաւիմ։

Գրպաններնիս ալ երկուորեակներու պէս սատանիկ իրարու նմանելէն զատ, ի՞նչ պէտք ունիմ ձեզի ալ հարցնելու թէ՝ վնասա՞ծ էք։ Ինքզինքի՛ս կը հարցնեմ և կը հասկնամ, որ վնասած չե՛մ. այն ատեն ցաւս ուրախութեա՛ն կփոխվի, գրիչս կը նետեմ և մարքս կըռեմ.

Ես չե՛մ վնասած, անո՛նք ալ չեն վնասած։

ՄԵՂԱՒ ԱՌ ՎՍԵՄ. ՀԱԿՈԲ ԷՖԵՆՏԻ ԿՅՈԶԵՅԱՆ

Էֆէնտի՛,

Ձեր վսեմութիւնը Մեղուն բնաւ խայթելիք ընդունած չունի կարծեմ. որովհետև ձեր սենյակը մեղու մը մտնելուն պէս՝ սպասավորք, խոհարարք, մատակարարք և սպասուհիք շուտով իրենց թաշկինակովը կը զինվին և հալածական կը վանեն խեղճ կենդանին, որպեսզի ձեր վսեմութիւնը չխայթէ։

Բայց այս անգամ այդ թաշկինակները սատակ չե՛ն ըներ, խայթելու համար եկած եմ, պիտի խայթե՛մ, ճար չկա. և ավելի ցավալին այն է, որ լեզուի՛դ պիտի խայթեմ. խայթելածքս ականջդ պիտի անցնի և լեզվիդ վրա պիտի մնա։

Էֆէնտի՛, դուք սորված ըլլալով անոր սորը ոսկիներ տալով բարեգործություններ ընել, կարծեր եք, որ ուղածնուդ իրավունք տալով՝ բարեգործութիւն մը րրած կ'ըլլաք։

Ձեր վսեմությունը սխալա՛ծ է հոս, ուստի սորվեցեք, որ մեծ տարբերություն կա ոսկիի և իրավունքի մեջտեղը. ոսկին՝ ոսկի չունեցողին կրնա տրվիլ, բայց իրավունքը՝ իրավունք ունեցողին միայն տրվելու է։

Էֆէնտի, մարդասիրական հոգի՞ ունիք դուք, որ սատանց երկու կողմը լսելու և դատելու կը վճռեք թե՝ Մամուլ իրավունք ունի։

---

* Ձեր գրպաններուն նմանութիւնը կը խորհիմ։

Ձեզի շնորհ մը ընելու համար պահ մը կընդունիմ, որ մարգարէ մ՚եք, բայց դուք ալ ընդունեցէք, որ մարգարէներու մէջ բացառութիւն մ՚եք. որով-հետև ծառաց առանց մարգարէ ըլլալու կրնամ գուշակել, որ Մամուլ հան-դամոր է այս խնդրոյն մէջ։ Մամուլին խիղճն ալ այնպես կը վկայէ. դուք ձեր միայնութեամբ երիցս հանցաւոր եք, որովհետև թէ՛ Օրագիրը[2] անպատուել կու-զէք և թէ՛ Մամուլին խղճին հակառակը կը խօսիք։

Կզգուշնա՞ք կոր, էֆէնտի. անոր համար պատիւը ձեր զվարճութեա՞ն կը թողեք. ըսեք, էֆէնտի, շատ խնդացի՞ք, երբ Մամուլին մէջ կարդացիք, որ Օրագիր գիշերները շուներուն հետ կը պառկի, շուները Օրագրին ձեռքին հա-ցերը հափշտակեր են, Օրագրին տղաները տունը անօթի մնացեր են։ Այո, խնդացիք և հիմա ալ կըսեք, թե Մամուլ իրաւունք ունի։

Գիտցէ՛ք, էֆէնտի, եթէ ես ըլլայի Օրագրին տեղ, կերդնում, որ հանած պարգևութիւն, դուրս ճարա՛կ կըլլի ձեր անունը լրագրական աշխարհի միջէն։

Էֆէնտի, անհամբեր անձկութեամբ կսպասեմ գիս հաջորդ թիվերու թաղու մասին մյուս ընկերներու. սատափ հաճեցէք հիմակուհիմա ընդունիլ իմ խոնարհ խայթվածքս։

Ատանկ փափուկ պարագաներու մէջ ձեր բերանը աւելի լաւ կըլլայ, եթէ ամբողջ կերակուրներ ունեցէ՛ք դրագի, քան թե խօսելու։

Տո՛ւր ըսէք, սպասավորը, քիչ մը կո՛վ բերեք և էֆէնտիին լեզվին վրա թող, որ խայթվածքին ցաւը անցնի...

ԱՌ ՎՍԵՄԱՓԱՅԼ ԱՆՎԱՆԱԿԻՑԴ ԻՄ ԿՅՈՒԶԵՅԱՆ ԷՖԵՆՏԻ

Որչափ բարեկամներ ունիք եղեր դուք, էֆէնտի։ Տեսերին մեղադրելով՝ ... վեհմութեան երկու վեհմութեան խօսք ընելու համար. նոյնիսկ ինձ բա-րեկամ կարծածներս վրաս հարձակեցան և պնդեցին, որ պրոֆս հետս կռվեմ, թե ոչ, ըսին, նորին վեհմութիւնը կարող է թերթդ գոցել, դէմ բանալ ... Սովորական ժպիտով համբերցի զիրենք. ըսելով թէ՝ կամ դուք վեհմութիւնը աղեկ չեք ճանչնար կոր, կամ իմ նվաստութիւնս։ Աւել-ցուցի թէ՝ նորին վեհմութիւնը ձեզի պես մարդոց պէտք ունի, ձեզմէ ... ունի. մինչդեռ ձեզի պէս մարդիկ նորին վեհմութեան պէտք չունին ... բարեկամութիւններուն ըսի իրենց, բայց անոնք դարձյալ չհամոզվեցան։

... Միայն համոզվեցա, որ դուք շատ բարեկամներ ունիք։

... Ինչո՞ւ ես բարեկամ չունենամ և դուք ունենաք, էֆէնտի։ Ի՞նչ է ... պատճառը։

Ասոր պատճառը դուն և ես միայն գիտենք, և ես կուզեմ, որ բոլոր աշխա՛րհ գիտնա, ուստի պետք է ասոր վրա երկարորեն խոսիլ հաջորդ թիվով:

Մնամ վսեմափայլ անվանակցիդ

Վսեմափայլ անվանակիցդ

ԹԵ ԻՆՉՈՒ ԳՅՈԶԵՅԱՆ ԷՖԵՆՏԻ ՄԵԶՄԵՆ ԱՎԵԼԻ ԲԱՐԵԿԱՄ ՈՒՆԻ

Վսեմափայլ էֆենտի,

Մոլությունները հարվածելու պաշտոնը վարող թերթ մը առավել խղճի ատյանին ապավինելով գրելու է՝ քան թե քաղաքական ատյանին:

Քաղաքականության և բարոյականության մեջ անհուն տարբերություն կա: Աս երկուքը հաշտ չեն և չպիտի կրնան ըլլալ: Քաղաքականության մեջ միշտ բարոյականություն չկա, ինչպես որ բարոյականության մեջ ալ բնավ քաղաքականություն չկա. և ասոր համար է, որ ինչ որ շատ անգամ կը դատապարտե քաղաքականությունը՝ զայն կարդարացնե բարոյականությունը: Քաղաքական ատյանի մը առջև շատ անգամ լավ փաստաբանով մը դիմացինին տկարությամբը դատը կը վաստկի, բայց բարոյական ատյանի մը առջև հանցավոր մը միշտ կը պատժվի՝ որչափ ալ տկար, որչափ ալ անզոր ըլլա իր դիմացինը:

Իմ նպատակիս հասնելու համար անպատճառ խղճի ատյանը ընտրելու եմ, և երբ հոս կարդարանամ, փույթ չէ ինձ քաղաքական ատենի մը առջև դատապարտվիլս: Ես կուզեմ որ ըսեն՝ «անմեղ էր և պատժվեցավ», և չեմ ուզեր որ ըսեն՝ «պատժապարտ էր և արդարացավ»:

Այս տողերով ինքզինքս ճանչցնելեն ետքը բուն խնդրույն դառնամ.

Էֆենտի,

Ինչո՞ւ ինձմե ավելի բարեկամներ ունիք դուք: Ո՞վ եք դուք: Ի՞նչ եմ ես: Ի՞նչ ունիք ինձմե ավելի: Ի՞նչ ունիմ ձեզմե պակաս:

Շնորհիվն ու անհասանելի կամոքն աստուծո երկուքնիս ալ նույն արարածներ ենք, որ կը խորհինք, կը խոսինք, կուտենք, կը քնանանք, կարթննանք, կը ծնանինք և կը մեռնինք: Արդ, ինչ որ ունիս դուն՝ իբրև մարդկության նշան, ես ալ ունիմ. և թե որ ավելի դուրս բան մը ունիս՝ որուն շնորհիվը շատ բարեկամներ ունիս, ապա ուրեմն այն բարեկամներն քուկդ չեն, այլ անոր՝ զոր դուն ունիս և ես չունիմ (որովհետև բարեկամ չունիմ):

Ի՞նչ է ուրեմն այն որ ունիս՝ ես չունիմ:

Երկու տարեկան տղա մ'իսկ գիտե ասիկա ու կըսե.

— Ոսկի՛ն:

Բայց ոսկին մարդկության նշան չէ՛։

Այն որ հոգի ունի՝ մա՛րդ է կրնանք ըսել. բայց չենք կրնար ըսել թէ՝ ով որ ոսկի ունի՝ մարդ է։ Եթե այս ըսելու կարող ըլլայինք. քահանաներն ու ...աններն ալ միմիայն մարդ պիտի ըլլային։

Բայց երբ ոսկին դուրս հանեն այս խնդրույն մեջեն, բոլոր բարեկամ- ներ ալ դուրս կելլեն և անոր կերթան, հետևապես ես ու դուն միայն կը մը- նանք պարզ մարդ՝ իրարու համապատիվ և համալոր։

Մեր խնդիրն ալ մարդկությա՛ն խնդիր է և ո՛չ ոսկիի, ուստի հրամայե- ցեք մը խաղքերում և ոդեաններուն, որ չհայհոյեն ինծի և մերին ընենւ

Եփրեմ, դուք զՄամուլ պաշտպանելով, ըսեք Արևելյան Մամուլին[1].

— Անոթութենե՛ մեռայ։

Այս ա՛յս է իմ ցավս։

Դուք զՄամուլ պաշտպանելով Մասիսին[2] ըսեք.

— Խե՛ղճ պիտի ապրիս։

Այս ա՛յս է իմ վիշտս։

Դուք զՄամուլ պաշտպանելով Օրագրի ըսեք.

— Հավատակ քու աշխատությանցդ պետք է որ խայտառակվի՛ս։

Այս ա՛յս է իմ վախս։

Դուք զՄամուլ պաշտպանելով, դրական ասպարեզին վրա մնացող հայ- ... համար անոթի փորանց ձեռագիր դրելով, խնկոտը չոր հաց ուտե- ... խմբագրաց ըսեք.

— Սատկեցե՛ք դուք։

Այս ա՛յս է իմ մահս։

— Թող հայ լրագրությունը մեռնի՛, թող ան ու աս հանիրավի խայտա- ռակվին, ես պիտի գրոսնո՛ւմ, ըսեք։

Այս ա՛յս է ձե՛ր մահը։

Այս ա՛յս է ճշմարտությունը։

Ով որ կուզեք ըսեք Մեղուին, բայց սա գիտցե՛ք, որ Մեղուն անունը մի- ... ուսկից ո՛ր վիճակին որ ենթարկվելու ըլլա նե՝ առաջինեն ավե- լի պիտի ըլլա։

Գիտցե՛ք, չարությամ ըրած ամենեն բարություն՛ն կընեք և ես ձենե ... չե՛մ ուզեր. միայն թե տասնի խնդրոյ մեջ մեկ մ՚ալ խառնվելու ...ությանց մեծ բարիք մը ըրած կըլլաք։

... որ ընդունիք իմ հարգանքս,

... ձեր վսեմության ինչպես որ արժան է մնալ։

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹՅՈՒՆՔ ՄԵՂՔԻ

Ազնվականությունը ժառանգական չէ։ Այն մարդը, որ առանց առաքինի ըլլալու կըսե, թե հայրս ազնվական էր և ես ալ անոր համար ազնվական եմ, կը նմանի այն մարդուն, որ առանց բժշկության արհեստը սորվելու, կըսե, թե ես բժիշկ եմ, որովհետև հայրս բժիշկ էր։

Մի՛ զարմանաք, երբ տեսնեք, որ տգետները մարդ չեն ըներ։ Երա-տը քեզ է, որ ականջով կուտեսի, կա՞ տղա մը, որ գյուղությամբ քեզ առնե։

Շատ անգամ դատողությունը կրնա ճշմարտություն մը գտնելու օգնել, բայց չկրնար ճշմարտություն ըլլալ, ինչպես որ լապտեր մը կրնա կորսված ոսկի մը գտնելու օգնել, բայց չի կրնար ոսկի ըլլալ։

Ավելի կուզեմ սատանայից օգնությամբը իրավո՛ւնքս վայելել, քան թե հրեշտակա՛ց դասուն մեջ իրավունքես զրկվիլ։

Ավելի կը վախնամ, որ իմ ուրիշներուն վրա ունեցած կարծիքս չփոխվի, քան թե ուրիշներուն իմ վրա ունեցած կարծիքը։

Շատերը կը զարմանան թե՝ ինչո՞ւ մեր երեսփոխանության մեջ տգիտությունը մեծագույն մաս կազմած է։

Այս զարմանքը խնդալու կը բերե, մի՞թե աղքատները միշտ մեծագույն մաս չեն կազմեր։

Օրագրի գրամագլուխը սուտն է, ինչպես որ մուրացկանի մը գրամագլուխն ալ բարեմաղթությունն է։

Ասանկները գրամագլուխնին լմնցած օրը կսկսին միայն հարստանալ։

ԽՆԴՐՈՑ ՄԵՌՅԱԼՆ Ի ՏԵՍԼՅԱՆՆ ՄԵՂՈՒԻ

Ընթերցո՛ղ, ես ալ երազ կը տեսնեմ, և շիտակը հասկնալ կուզես նէ՞ [illegible]ու անգամ կը տեսնեմ, մեկը արթնութեանս, մէջ և մեկալը քնոյս մէջ. [illegible]յն սա պայմանաւ, որ արթնութեանս մէջ ունած երազներս կը տեսնեմ, [illegible]ինքն զվարթ և մարդս երջանիկ ընող երազներ։

Երեկ իրիկուն անկողին մտնալուս պէս՝ դեռ չքնացած՝ սկսա երազել։ [illegible]տր անանկ բերաւ, որ այս երազիս մէջ, չկրնամ ինչպէս եղաւ՝ միլիո-[illegible]նոր լիրաներ վաստկեցայ։

Նախ հացագործ Զարար աղային տղուն առնելիքը վճարեցի։ Վերջը Ներ-[illegible]եանը կանչեցի. հազար ոսկի ալ անոր տուի. ա՛ռ սա ոսկիները, և Պէտրոսին[1] [illegible]ցին վրային ջնջէ քու անունդ և իմինս փորել տուր։

Այս գործն ալ լմնցնելէն ետքը, շիտակ Պէրա[2] ելայ։ Փողոցները ցեխոտ [illegible]ան՝ չկրնալով մեկ կողմեն դիմացի կողմը անցնիլ, քամփոսներն՝ սատն [illegible]որ Մեծ փողոցին մէջ քանի մը կամուրջ շինե, որպեսզի մեկը կարող [illegible]մեկ խանութեն անոր դիմացի խանութը անցնիլ։

Այս մեծագործութիւնն ընելեն ետքը, շիտակ գերեզմանատունը վազեցի. [illegible]չուրջը իսկոյն անասնի բերդերու պես բարձր պատ մը քաշեցի։ Մեջը [illegible]եկեղեցին ի հիմանե նորոգելով՝ գմբեթավոր և ընդարձակ եկեղեցի մը [illegible]ակի, եկեղեցիին դրան վրան ալ այսպես փորագրել տուի. «Շինեցաւ ար-[illegible]Մեղուի ի թվականին տեսլյանն Մեղուիս։

[illegible]երը սա տեսնելնուն պես՝ ինձի վազեցին. աշխարհիս մինչև վերջը [illegible]ատապարտ մնալու երդում ըրին։ Մեկը ձեռքս կը համբուրեր, մե-[illegible]ձերը մը ի ծունր իջած կը խնկարկեր զիս. ուրիշ մը ոտքերս պլլված՝ [illegible]ում որ քալեմ, ամենքը կուզային բաթնյիս փեշերը համբուրելու, [illegible]երը, ծերս հասած, բալթաս հանեցի և ծառե մը կախեցի, որ հոն եր-[illegible]համբուրեն, սպասպրեցի ալ, որ համբուրեթին վերջը վրայի ոսկիները [illegible]մը սրբեն։

[illegible]արտակութեան կողմէ արված այս երախտագիտական ցույցերով սար-[illegible]թռչիլ ու վեր բարձրանալ, այնչափ բարձրացա, որ վերջապես գետ-[illegible]ինկ մնաց։

[illegible]եր էի, և գեշ երազները՝ պանդուխտ հայու երազներն իսկ չառ-[illegible]դիս մեռելոց մեջ տարած էին։

[illegible]երու տանավաճառին մեջ կը գտնվեի. չէի խոսեր, չէի տեսներ, մե-

[illegible]երը զիս մնայալ տեսնելնուն վրա արտմած՝ ամենը մեկեն վրաս [illegible]ցին, գարեթի՛ր, և րակ՝ մեկ, մեր հանգստությունը խանգարո՞ւ եկար-

հոս, ըսէ՛, չէ նէ՝ հիմա զքեզ կը բզքտեմ... ըսելիքս չմնաց, շուտով նոր հոգի զգեցայ, չէ նէ՝ իրաւ պիտի բզքտէի։

Ո՞հ, ըսին ամենքը միաբերան, հայրենիքէ աքսորեալ, լեռներու, ձորերու մէջ թափառեալ, անողորմ բախտէն հալածեալ՝ թշվառ կյանք մը անցնելէնս հետո գերեզմանէ՞ն ալ պիտի արտորուինք[3]։ Ուրիշին գերեզմանին մէջ ալ չկայ հանգստութիւն հայուս համար. բայց ո՛չ, ո՛չ, եթէ կենդանի հայերը մեռեալ են, մեռեալ հայերը դեռ կենդանի են . . . .

. . . .

Մեռելոց համար լրագրական տեղեկութեան չլլալուն[4] ուրիշ շատ խօսքեր ալ ըրին, բայց մեր... մեր... մեր միտքը չմնաց։

Մեր միտքը չմնացած խօսքերը ըսելէն հետո՝ երբ բաժնուելու վրայ էին, մեկը եկաւ ատոնց մէջ կայնեցաւ։ Գրպանէն չորս ութը քանի ոսկի հանեց. չգիտեմ, որ իմ ոսկինե՞րս գողցած էր, չէ՛ նէ՝ ան ալ ինծի պես երազ տեսած էր։

Ոսկիները ցոյց տալով՝ ըսաւ իրենց, թէ որ ատոնք տալու ըլլամ նէ՝ զուրս կելլէ՞ք։ Մեկ մասը այո՛ ըսաւ, միւս մասը՝ ոչ, և ինչպես որ ամեն կողմ այսպես և ոչ կելլէ՝ մեծ պառակտում ծագեցաւ իրենց մէջ։

Վախես կը դողայի։

Պառակտումի միջոցին պատկառելի մարդ մը եկաւ դրօշ ի ձեռին. դրօշին վրայ գրված էր՝ կռիւը արժեքաւոր չէ. ատոր վրա կռիվը դադրեցաւ և ամէնքը միաբանեցան։

Մեռեալ հայոց միաբանութեանը վրա զգացած ուրախութենես արթնցա և տեսա, որ՝ ոչ Զաքար աղան սատկը ստեր է, ոչ ալ Պերայի մէջ կամուրջ շինված է. ոսկի գերեզմանին շուրջը քաշած պատը և շինած եկեղեցին չկրցեմ ինչպես եղեր՝ անհայտ եղած են։

Թո՛ղ ըլլան, հարկավ մեր օրերս երազ մ՛ալ կը տեսնեմ և առջի շինածես ավելի հաստատ կը շինեմ։

Մի՛ խնդաք, հայրենակիցներ, եթէ իմ երազներս ձեզի համար իրողութիւններ չեն, ձեր իրողութիւններն ինծի համար երազներ են, և ժամանակը եթէ իրողութիւնները երազի կը դարձնէ՝ հարկավ օր մ'ալ երազները իրականութեան կը դարձնէ։

ԽԱՅԹՎԱԾՔ

Մեզու այս օրերս ապահովության սենյակ մը բացած է, և կապահովե ամեն բաները, որք կորսվելու ենթակա են։

Օգտողը կրնա մեզ գտնել և ուզածը սրկութա ընել։

Ահա այժմ սրկութայի գրվածները հետևյալներն են.

1. Գեղյան էֆենտիի փառավոր կողովները։
2. Տերոյենց պատավելիին համբավը։
3. Մանզումեին[1] ակնոցները։
4. Ասիային[2] սկզբունքը։
5. Գավթիլ շատ սիրող կնիկները։
6. Բաղնիք գացողներուն ծխախոտի տուփը։
7. Պատրիարքարան[3] գացող և դռնապանին պախշիշ չտվողներուն ոտքի [illegible]ները։
8. Ծագեամ մտնելով քնացողներուն տիկեթները։
9. Իզմիրցոց՝ ծովեն նախանցորդին[4] վրա ունեցած համարումը։
10. ... տին սուպեռնորդութեանց տակ տալոց ժողովրդյան կռանը։
11. Պատմավոկ Մարթայի փոքրիկ գլխարկը։
12. Մեզուին զվարթությունը։

Սիկրտթա բռնել ուղղները չհեղինցնելու համար մենք իրենց տերը պիտանինք. բայց որովհետև չենք կրնար մեր գրասենյակին բաժնվիլ, որոշեցաջել խրխտարի էֆենտիին, որ մեզի օժնիւլյու մը տա՝ որպեսզի [illegible]ամենեն օժնկայութի մեջ գնենք և այնտեղ պահենք։

[illegible]թեթիվ պարտք կը համարենք Մեզուին առնելիք ունեցող էֆենտիներե[illegible]րենք, որ պարտադ տեղը չվարնհաճին մեր սենյակը գալ, որովհետև [illegible]կրնան գտնել մեզի։

[illegible]երբուսյալ մը ասեղ օրը կըսեր ինձ թե՝ եթե դույզ մը ոտքի տակ [illegible]ավարտի, գտոր կը վստահի։

Ահա ոտք մը՝ որ կաշառ կուտե, ահա ոտք մը՝ որ իրեն կոշիկ ավողին իրավունք կուտա։

Սթափեցե՛ք, ազգայինք։

Ով որ կարգվելու նպատակավ աղջիկ մը տեսնել կուզե, պետք է որ աղջիկը տունը տեսնե և ոչ թե փողոցը։

Որովհետև,

Աղջիկ մը՝ տան մեջ նիհար՝ իսկ փողոցը գեր է.

Տան մեջ ամբարտավան՝ փողոցը հեզ ու խոնարհ է.

Տան մեջ թուխ՝ փողոցը ճերմակ է.

Տան մեջ տարիքն առած՝ փողոցը մատղաշ է.

Տան մեջ աղքատ՝ փողոցը հարուստ է.

Տան մեջ սատանա՝ փողոցը հրեշտակ է.

Տան մեջ ծույլ՝ փողոցը ժիր է.

Տան մեջ թեթև՝ փողոցը ծանր է.

Տան մեջ վանողական՝ փողոցը քաշողական է.

Տան մեջ (մասեն) տգեղ՝ փողոցը (հիմվանց) գեղեցիկ է։

Անոնք կրնան միայն փողոցին մեջ աղջկան մը հավնիլ և հետը ամուսնանալ՝ որոնք որ իրենց կնիկը միշտ հեռուեն տեսնել կուզեն։

Մի՛ բարկանաք, օրիո՛րդ, ձեզի այսպես հարվածելուս համար։

Եթե ձեր ընթացքը այսպես շարունակեք՝ պիտի սկսիմ ակնարկություններ ալ ընել։

Պուալո երգիծաբանի մը համար կըսե թե՝ ոչ թե միայն ծաղրած անձին անունը կուտար, այլ արվեստը, տեղն ու թաղն ալ կըսեր, որ չըլլա թե սխալմամբ ուրիշ մը հասկցվի։

Ինչպես որ հարուստ մը սիրտը նեղանալուն պես սա նարոտ բերե՛ք, կըսե, ինչպես որ տղա մը ձանձրանալուն պես խաղալիքը կուզե՝ ես ալ քիչ մը ձանձրանալուս պես կըսեմ.

— Ցրվի՛չ։

— Ի՞նչ կուզեք։

— Սա Ասիան բեր։

Անցյալ շաբաթ օր Էսկիշեհիր երթալու համար ճամբա ելնող շոգեկառքը [...]մբողջ գծեն դուրս ելեր և ավազին վրա կայներ է:

Մեր քաղ. ժողովի՞ն ալ գծեն դուրս ելեր է, բայց առանց վճարելու դարձ-[...] կը քալե. ինչո՞ւ է, որ այս շոգեկառքը կեցեր է:

— Որովհետև շոգեկառքը գծին վրայեն քալելու համար շինված է:

— Անանկ է նե՛ քաղ. ժողովն ալ գծեն դուրս քալելու համար շինված է:

— —

— Զարմանալի չէ՞, որ Միսաքյան էֆենտին քսանհինգ տարի Պոլիս [...]ած ըլլա ու պարապ դարձած ըլլա:

— Զարմանալի չէ, որովհետև քաղաքը չէ, որ զմարդ կը լուսավորե, այլ [...] է, որ զքաղաք կը լուսավորե:

— Ավելն լսողաց արժանիքը քննադատելով ի՞նչ սկզբունք քարոզած [...]

— Սա սկզբունքը քարոզած կըլլամ՝ թե մարդ իր շինած բանին վրա [...]քննադատություն ընել:

— Ախպարիկ այդ հոդվածը կարդացած ատենդ ի՞նչ կուգա միտքդ:

— Միտքս կուգա այն տաճկը՝ որուն բարեկամն է թե՝ աստվա՛ծ, մի՛ [...] ի ձեռս հիմար պատահաց...

———

[...] այս օրվան թերթին մեջ կինն էակներին դառնալու սկզբունքը պա-[...] անդուգական խմբագրականներուն վրա գրած հոդվածը այսպես կը [...]

[...]ված մարդուս խելքի պակասությունն շատ:

[...]արդ մը, որ միշտ իրեն համար կաղոթե...

— —

[...]՛ տար զիս, ընթերցող, որովհետև բնության մեջ ալ այլանդակ [...] սկսա:

[...] կա ականջ տալ այն մարդուն՝ որուն խոսելու պաշտոն ավելի [...]ի՞նչ հարկ կա լսելու տալ այն մարդուն՝ որուն լսելու պաշտոն [...]:

[...]արդուս ջրամբարն է, որուն ծորակն է լեզուն: Ո՛վ բնություն, [...]որեր ես այդ ջրամբարին՝ որուն մեջ ջուր լեցուցած չես:

Այդ տեսակ մարդիկ կը նմանին աղբյուրի մը, որ ծարավ ունին և ջուր չունին: Այդ տեսակ մարդիկ բառ իր զարդի համար սահմանված են, և կը նմանին հաշվական այն բառերուն՝ որոնք զարդի համար միմիայն կը գործածվին պերճախոսութեան մեջ:

Ո՜վ Մանզումէ, ների՛ր իմ կարճատև պերճախոսութեանս քիչ մը զար-դարիս...

— Բարեկա՛մ, Հոդված մը գրած եմ, և կուզեմ Օրագրո խմբագրին տալ:

— Գնա՛ տուր:

— Ես չեմ ճանչնար զինքը, հետևապես իմ հոդվածս չընդունիր, անոր մեկ բարեկամին հետ երթալու եմ, որ ընդունի: Կը ճանչնա՞ս անոր բարեկամներեն մեկը, որ կարենա հոդվածս հրատարակել տալ:

— Այո, կը ճանչնամ:

— Ո՞վ է:

— Ինքը:

— Մանչուկ, սա փարան առ, նայինք ի՞նչ կերակուր եփեր են այսօր:

— Հրամմեցեք:

— (Կարդալեն ետքը): Աս լիստան ալ մեր լրագիրներուն կը նմանի. անոնք որ միևնույն բաները կը գրեն մեջը:

Երեսփոխանական ժողովին մեջ երբ ժողովրդյան կողմեն ձայն մը ելնե՝ առհասարակ իսկույն զանգակը հնչեցնելով կը հայտարարե՝ թե ժողովը պի-տի ցրուեմ եթե ժողովուրդը հանդարտ չկենա:

Ասիկա բարի սովորություն մ՚է, բայց ինչո՞ւ համար մեծկակ զանգակ մ՚ալ ժողովրդյան ձեռքը չեն տար, որ ան ալ միևնույն հայտարարությունը ընե, երբ ժողովին մեջ երեսփոխանաց մեկուն կողմե անկարգություն մը պատահի...

Գավառացիք ալ այդպես են, գործերնին թողած՝ դրոշակի խնդրով կզբաղին:

Ամենքն ալ գրեթե համաձայն են դրոշակ մը ունենալու մասին, բայց տա-րաձայն են այդ դրոշակի գույնին մասին: Ոմանք կարմիր կուզեն եղեր, ոմանք ալ դեղին:

Ինչպէս որ կ'երեւի, խնդիրը ճաշակի վրայ է. մէկուն ճաշակին ճերմակը հաճոյ, միւսին ալ գեղինը։ Ինծի ալ ճաշակս հարցնես նէ՝ ես ալ կ'ըսեմ՝ թէ սեւին վրայ ճերմակը աղէկ կը վայլէ, եւ կ'առաջարկեմ, որ դրօշակին մէկ կողմն ալ իմ բանածս ըլլայ։

Ո՛վ դաղղիացիք, այնչափ գոյներու ներկեցիք Դաղղիան, որ գոյն չմնաց, հիմա գոյն մը չէք կրնար գտնել ձեր դրօշակը ներկելու...

— Հայրապետները ինչո՞ւ համար սեւ վարտիկ հագնին։
— Օր մը Ռուշիկեանին հետ մրցելու համար։
— Ռուշիկեա որո՞ւ հետ մրցիլ կ'ուզէ։
— Տիեզերքին հետ։
— Չըսե՞ս, որ խենդ է։
— Դուն ըսիր։

— Ստեփան էֆէնտի Փափազեանը ազգասէ՞ր է։
— Եգիպտոսին տպած օրացոյցը բեր. մէջը նայինք, ազգասէր է նէ՝ անունը մէջը գրուած է։
— Ի՞նչ կ'ըսես, օրացոյցին մէջ անանկ բան կը գրուի՞։
— Գրես նէ՝ չը՞գրուիր։ Մինչեւ հիմա մէկու մը ազգասէր ըլլալը անոր գործերէն կը հասկցուէր, ասկից վերջը օրացոյցին պիտի հասկցուի։
— Աս ի՞նչ բանի է։
— Ահավասիկ Եգիպտոսի օրացոյցին գրածը. [illegible] Գէորգ ազգասէր կաթողիկոսին։
Անոր եմ, տէր Երեմիա՞, ո՞ւր է սխալացութիւնը։

— Ի՞նչ են ազգային երեսփոխանները։
— [illegible] գիրաստն։
— Ի՞նչ կը ներկայացնեն։
— Ազգը։
— [illegible]եան էֆէնտին ի՞նչ դեր կը կատարէ այս ներկայացման մէջ։
— [illegible]ղարծի դերը։

Քննիչ հանձնաժողովի անդամները անցյալ շաբաթ գիւղի խնդրոց կարգը ուղղորդեցաւ:

— Խնդրոց կարգը ի՞նչ է։

— Հաջյուրինեթա՝ ուսկից ներս մտնողը դուրս չկրնար ելնել։

Աղտեղութեամբ մածյալ և լյայթը անվան անարժան եղող Սամօյը յայր վերջին թիվերուն մեկուն մեջ Միհրանի համար տեսակ խոսք մը կըսէ՝ զոր հոս բառ առ բառ ընելու կամենայինք՝ եթե հիշյալ գործավոր թերթին արժեքը անգամ մ'ալ հասարակության ճանչցնել չուզեինք։ Անհավասարի իր խոսքը.

— Ծո՛, սա Միհրանը արտաքնոցին ծակը նետեցեք։

Ոմանք ալ կարդացած ըլլալով՝ կըսեն.

— Ի՞նչ մեծ անպատվություն Միհրանին համար…

Իսկ մենք կըսենք.

— Ասիկա մեծ անպատվություն չէ Միհրանին համար, այլ մեծ պատիվ է արտաքնոցին համար։

Արժանիքեն ավելի անձի մը կամ բանի մը տրված պատիվն շողոքորթու-թյուն ըլլալով՝ Սամոյ այդ խոսքովը արտաքնոցը շողոքորթած եղավ։ Կը հորդորենք Սամոյը, որ մեկ մ'ալ տեսակ բան չըսե, որովհետև կրնա ըլլալ, որ հիշյալ արտաքնոցը վաղը ելնե գանգատի և ինքզինքը՛ բանի մը տեղ դնե։

Սամյո որդի մինակը մեր բանը լավին կը հասկնան։

Հինգշաբթի օրը ըստ յուլյանցվոց Հիսուս ծնած ըլլալով՝ պարապ չկաշ-վեցավ։

Ո՛վ էր թե Հիսուս ամեն օր ծնաներ՝ ի գոհություն բյուրավոր ընտանյաց։

Ավստրիո մեջ պատերազմի պատրաստության ըլլալ կը կարծվի, որով-հետև ընկերություն մը կազմվեր է հոն տատրակներուն նամակ բերել տանել սորվեցնելու համար։

Ըսել է թե ամեն պատրաստություն ընեինք և գործը միայն տատրակ-ներուն մնացեր է, և թե տատրակները այս արվեստը սորվելնուն պես՝ կռիվը պիտի սկսի։

Լրագրի մը մէջ կարդացի, որ այս օրերս Եվրոպայի չգիտեմ ո՞ր կողմը չորս ոտքով տղա մը ծներ է։

Ահավասիկ տղա մը՝ որ Պոլսո մէջ անվախ կրնա քալել ուզած տեղերն, որովհետեւ եթե գիտավածով թրամվէյը անոր մէկ ոտքը կտրեր են՝ անդին երկու հատ ալ ունի և անհոգմամբ կրնա քալել։

— Հայրի՛կ, ի՞նչ են հարուստները։
— Մեծ գողեր են, տղաս, որ պզտիկները կը կողոպտեն։
— Էհ, ատոնք գողցածնին որու՞ կուտան, որ պահե։
— Սնանկութեան։

Վաղը բոլոր դպրոցներուն մէջ Վարդանանց զորավարաց* առթիվ ճառեր կը կարդացվին։ Այս ճառերը Վարդանանց քաջութեամբը կսկսին ու ազգային դպրոցներուն խեղճ վիճակին վրա ցավելով կը վերջանան։ Քանի մը տարիէ ի վեր կարդացված ճառերուն վերջաբանը գրեթե միշտ դպրոց է՝ ինչ որ ալ ըլլա այդ ճառին վերջաբանը։

Ճառերը կարդացվելեն ետքը քաջն Վարդանա ողբերգութիւն մը կը ներ-կայացվի։ Ամեն դպրոց իրեն համար զատ ողբերգութիւն մը ունի, մեկուն մէջ կը նայիս, որ Վարդանը պատերազմին մէջ կը մեռնի, մյուսին մէջ Տղմուտ գետին մէջ կը խեղդվի, մեկալին մէջ պատերազմէն դառնալեն ետքը կը մեռնի, Այսպես ամեն մարդ ուզածին պես կը մեռցունե քաջն Վարդանը. եկուր տես, որ քաջն Վարդան այս ողբերգութեանց մէջ ալ կը ցցունե յուր քաջութիւնը. զինքը մեռցնող ողբերգակներուն մեծագույն մասն ալ ինքը կը մեռցունե...

Արդ, վաղը քաջն Վարդան կը պատերազմի ոչ թե պարսկաց դեմ, այլ մեր ողբերգուներու դեմ, և ես ապահով եմ, որ քաջն Վարդան հաղթանակը պիտի տանի։

— Բարեկենդանը ի՞նչպես կանցունեք կոր։
— Այնչափ կը խմենք կոր, որ ինչպես անցնիլը չենք կրնար կոր իմանալ։
— Ատ խմելը վնասակար չէ՞։
— Վնասակար է, բայց հաճույքն ալ դժբախտաբար միշտ շատին մէջն է։ Չափավորութեան մէջ հաճո՞ւյք կա։
— …ց ատով ապագան կը վնասվի, պետք է որ ապագան ալ մտքէ

— Այնչափ նեղ վիճակի մէջ եմ, որ ներկայիս վրա խորհելէն ապագայիս վրա մտածելու ժամանակ չեմ ունենար կոր: Այսօրվան հացը ճարելու կը հա-լիմ կոր և վաղվան համար հոգ ընելու ատեն չեմ ունենար կոր:

Անհավատի ակամա աշակերտ ավետարանին՝ որ կ՚ըսէ. «Վաղվան մի հոգաք»:

— Եղբա՛յր, դուն գրագրությու՞ն կընես կոր եղեր:

— Այո՛:

— Դուն առաջ խոհարար էիր նէ:

— Այո՛, խոհարար էի, բայց օր մը աղեկ կերակուր եփեր էի, տերս հավ-նեցավ, խոհարարութենէն հանեց՝ սենյակը տարավ, ամսականս ավելցուց՝ գրագիր ըրավ:

— Կրնա՞ս կոր ընել:

— Չեմ կրնար կոր, ասքի օրը սխալմունք մը ըրի և կարծեմ շուտով պի-տի ասեն...

Հանցանքը խեղճին չէ, այլ տիրոջը. կերակուրին հավնեցավ նէ՝ թո՛ղ խոհանոցի պետ ընէր և ամսականս ավելցնէր ու հիմա ալ չամաչէր...

Ասանկ անհարմար պաշտոնափոխությունները նոր չեն, հիներուն մէջ ալ կը տեսնենք:

Նաբուգոդոնոսոր երազ մը կը տեսնէ. Դանիէլ այս երազը կը մեկնէ. Նա-բուգոդոնոսոր զինքը իրեն երկրորդը կը կարգէ:

Նաբուգոդոնոսորին տեղը ես ըլլայի նէ՝ Դանիէլը երազագետ կանվանեի:

Հայրենիքին մէջ կը կարդանք, որ Թաթևամի ազգայինը եկեղեցի մը շի-նության ձեռնարկած ըլլալով՝ անգլույն հաստավարությանը եկեղեցին կա-խեր է[10]:

Կը կոխէ յա՛, անգլույն հաստավարութենէն հրաման չառած՝ ասասանը ազգեն ի՞նչ ըսել պիտի ըլլա...

— Հայրի՛կ, թատրոնի մը մէջ կատակերգություն մը ներկայացված ժա-մանակը հանդիսականք խնդան նէ՝ ի՞նչ ըսել է:

— Դերասանները ծափահարել ըսել է:

— Եւ, ողբերգություն մը ներկայացված ժամանակը դերասանները խնդան նէ՝ ա՞ն ինչ ըսել է:

— Մարդ աստուծու, ամէն գիշեր գինո՞վ պիտի գաս տանի։
— Դուն ալ ամէն գիշեր սա խօսքը պիտի ընե՞ս։
— Գինով մի՛ գար, որ չըսեմ։
— Մի՛ ըսեր, որ գինով չգամ։
Տեսա՞ք, ընթերցո՛ղ, մարդը հանցանք չունի եղեր, բոլոր հանցանքը կնիկինն է, որ կը բարկացնէ կոր իր էրիկը և գինով ըլլալուն պատճառ կըլլայ։

Ասոր սկզբնաւորութիւնը ի՞նչպես է արդյոք։ Նախ էրիկը գինով գացեր է՝ կնիկն ալ գինո՞վ ըսեր է, չէ՞ նէ՝ նախ կնիկը կեցած տեղը գինով ըսեր է, էրիկն ալ բարկացեր ու խմել սկսեր է։

Կար կարելու մեքենա տեսած ու լսած էինք, բայց աղօթելու մեքենա ո՛չ տեսած, ո՛չ ալ լսած ունէինք. այս անգամ Ամերիկաներին! մէջ աս ալ տեսանք։

Չեմ հիշեր, ո՛ր ժողովուրդը ընելիք աղօթքը մեքենային ընել կուտայ... եթե շատ հետաքրքրական է, ի՞նչ հարկ կա եկեղեցի երթալու, ամէնքնիս ալ մեքենաներէն մեկ հատ բերել տանք, եկեղեցիին մէջը դնենք, ...գացնենք, թո՛ղ մեր տեղը անոնք աղօթեն՝ լմնա երթա։

Անկից զատ՝ մեզի համար շարունակ աղօթողներ ըլլան նէ՝ մենք ալ հանգստով ուզածնուս չափ կրնանք մեղք գործել. միայն թե ձեռքը մեքենայական ընելու չէ, որ աղեկ և շուտ քանդի։

Ամէն թատերասեր ազգայինք գիտեն, որ մեր հայերեն ողբերգութեանց ...ական մը և ոգի մը կա։

Ամենեցին։

...գիշեր երազիս մէջ կը տեսնեի, որ աստուած մեկուն հոգին առ...ւ Հրեշտակ մը կուզեր։ Հրեշտակ չունինք, պատասխանեց հրեշտակը, ամէնն ալ հայոց ողբերգութեանց մէջն են։

...ա և ըսի.

... հայ ողբերգութեանց հոգին առնելու համար...։

...հրեշտակները՝ պատասխանեց բայց թե այս խաղին մէջ ոգի կա, ոգի մը ...րենց ողբերգութեանց մէջ։ Ինչ օգուտ, որ հրեշտակ մ՚ալ կը դնեն ...ը խաղին ոգին կառնէ կերթա կոր...

ԽԻԿԱՐԻ ՀԵՏ

ՄԵՐ ԽԻԿԱՐԸ ԱԼ ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ Է ԵՂԵՐ

— Բոնժուր, պոնժուր, մոնսիո, քոմա՞ն թալէ վու, քոմա՞ն վա լա սանթէ։

— Աստծու բարին։ Ատ ի՞նչ կերպարանք է, Խիկար[2], ակնոց, պալթօն, ալաֆրանկա ես եղեր։

— Էյն լանկաժ տը բարլէ ան ֆրանսե, մոնսիո, ան ֆրանսե, ան ֆրանսե. քոմբրընէ՞ վու, օ՞հ, լը ֆրանսե, օ՞հ, լա ֆրանսեզ[3]։

— Խենթեցա՞ր, ի՞նչ եղար, Խիկար։

— Ժը նը վու քոմփրան, մուշու, մը քոմփրընէ՞ վու[4]։

— Բայց հայերեն խօսէ, որ հասկնամ։

— Ես ա՛լ ալաֆրանկա եղա, հա՛, հասկցա՞ր, և ալաֆրանկա ըլլողի մը համար հայերեն լեզուն բիչ կուգայ։ Իլ ֆօ բարլէ ան ֆրանսե, մոն շեր, ահ, մոն շեր. Թիեն, մոն շեր, տոնէ մուա տէօ մեճիտիե, մոն շեր[5]։ Նայէ, ի՞նչ անուշութիւն կա արտասանութեան մեջ։

— Հայերենին մեջ չկա՞ այդ անուշութիւնը։

— Չկա, հայրս, օրինակի համար, ինձի երկու մեճիտիե տուր.

— Վրաս չունիմ։

— Չէ՛, այսինքն՝ օրինակի համար, ինձի երկու մեճիտիե տուր ըսել՝ հայերենին մեջ պաղ կուգա կոր, թանտիս բան ֆրանսե տոնէ մուա տէօ մեճիտիե[6], կարծես որ անուշութիւն մը կա։

— Ուրեմն ի՞նչ է, երկու մեճիտիե՞ կուզես։

— Չէ։

— Ի՞նչ գիտնամ հայրս. մոն շեր, թիեն մոն շեր, ահ, մոն շեր, տոնէ մուա տէօ մեճիտիե, մոն շեր կըսես նե...

— Ալաֆրանկա եղողները այդ խօսքերը շատ կը գործածեն ան, ես ալ իբրև օրինակ գործածեցի։

— Ըսել է որ այս ալաֆրանկա երիտասարդները դիմերնուն եկնօղեն ստակ կուզեն կոր։

— Կուզեն կոր, հոպա, ալաֆրանկա ըլլալն ասքը ինչ՞, չուզեն, ալա-
ֆրանկայի մէջ սոսկ տանելն ու շտալն ամօթ չեն սեպեր կոր. բայց հայերէն
խօսով ուզես նէ՝ չեն տար կոր, որովհետև հայերէն խօսիլը մեծ ամօթ կը
սեպեն կոր։ Անցյալ օր ազնվական ըսված ընտանիքներուն մեկուն մեջ կը
գտնվեի։ Տասնի չափ երիտասարդներ և երիտասարդուհիներ նստած էին,
ֆրանսերեն կը խոսեին կոր, ես ալ խոսակցության խառնվելու համար
քու խոսք ըրի հայերեն, ատոր վրա ամենքն իրարու ըսել սկսան. ա՜հ, մոն
դիե ահ, մա շեր, սեթ էտր սովաժ, սեթ էտր կոմպլետման անիմալ՞։ Հարցուցի որ ի՞նչ
կը խոսեք կոր ինծի համար, օրիորդներեն մեկը կարմրելով ըսավ՝ թե կըսեն
որ դուն շատ բարբարոս և ազնիվ մարդ մ՛ես։ Այս խոսքին վրա կրակոտ
երիտասարդին մեկը առջ ելլալով ըսավ. մոն շեր, պետ էֆրայար սերապեսթիլիքին
...իժ, պիր ինսան սերպեսթ տուշինմելի մի սոյլեմելի, շու ճիհեթլե երկար
սասած սըր, սիվիլիզասիոնտան պի խաղալար, բրակիլմանը պիշիերեն
...ւզ միայն պիր մախլուղ տըր քի արաալյա գոշմաղտան պաշգա պիր
յարամայ։
Ֆրանսերեններն ալ էտրիեզ, խիկա՛ր, պեն ատզրալու սեսլեր պիր տասու-
...պինտան մասոն. պիր խասաթալըղը կիզլի թութարաք իլաճըն պալյա-
...ղոզլուն իչին սենին հալին սենանն ատպլարսաք օ հալտե գալըրսըն.
...սեն պիր ավլանաձ արն, լաքին պինա խանրիմ, կյուճենմելին, էվլիմիզե
... սանա պալրթ իթմեք պարճամալզ սար, նասըլ թի պալրթտան գուսար
... զանեըմ, պիզ միսաֆիր սեվեր ատամլարըզ, շու հալտե սեն թեր-
...ճիմալ, յապանի, ազանյապան պի խաղար պիր մախլուգսուն, լա-
...ն, կյուճենմեյին, սերսու սելլեմերեճե տարման պուլանմազ. պեն
...իլիմտեն սոյլերըմ, պու ճյումլե պալրթթիւն էլտան պրագմալըրըմ.
...ամ ըլդասըմա կեչմեք իսթերսեն, պու ըսլաֆեթինի սիլիքիշիպ, սեթրի
... կիյիպ, կյոզլյուք, պասթոն քուլլանմալըսըն, էմենիլեճե լաքըրտը
...ճեմելիսին, իշտե օ վագըթ ֆամիլյալար իչինե կիրեպիլիր. մոտամադը-
...նուզտա կյուզել օյնալըսըն, կեզերսին, կիտերսին, կելիրսին»։
...պես խեղճ մը խոսքեր ալ ըսավ, բայց ոչ ըլլա, միշտ ներումն
...ցեալ և պետք եղած հարգանքներն ալ ըրավ։ Ես ալ հեռացայ ատ-
...կ. պեթ պաղշար գացի, մյուս հագուստներս ծախեցի և ասանք առի։
...ութու ըլլալիր նէ՝ ալաֆրանկա չէ՞իր ըլլար. մոն շեր, թրէն, մոն
... շեր, տանտ մասա ատս մեկինակե, մոն շեր։
...ծ անվայել խոսքեր ըրին նէ՝ չհասկցա՞ր
...ունալու ժամանակ չեն տար կոր որ, ավլանակ ըսելնուն պես՝
... կը խնդրենք, կըսեն կոր, ե՞րբ թարկմաներ։ Ալաֆրանկան ատ
...ալ ուսեր, որ դիմացինին ուզածին չափ կը հայհոյես կոր ու նե-

քեզնէ ընկուզ պես՝ դիմացինիդ ալ հոգը կուգա կոր, բերանը չը բանար կոր։ Մեր մեջ ըլլա նէ՝ ան տեսակ կը զարնէ, ան տեսակ կոկորդը կը սեղմէ ու կոխէ կելլա. ալ այսչափ առավելութեան տեսնելէն ետքը ի՞նչ, ալաթուրքաշին սրտ-ը թողնեմ երթամ։

— Ալաֆրանկա ըլլալու համար նախ ի՞նչ պետք է։

— Նախ պետք է հայերեն չխօսիլ, հայերեն խօսողներէն հեռու փախչիլ։

— Ի՞նչ լեզու գործածելու է։

— Ֆրանսերեն, տաճկերեն, հունարեն, հրեաերեն, չինգյաներեն. հայերեն չըլլա նէ՝ ինչ ըլլա նէ՝ ըլլա։ Երկրորդ՝ պետք է քիչ մը թեթև ըլլալ, իգական սեռէն հեռու չփախչիլ, կարելի եղածին չափ տիկիններուն ու օրիորդներուն հաճ-ոյք. անոնց առջև կապիկի պես ցատկռտել, խաղալ, կատակելու։ Երրորդ՝ ծանր չըլլալ։ Չորրորդ՝ աջէն ձախէն սուտ ուզել, ժամացոյց առնել, ակնոց առնել։

— Դուն մեկէն մը սուտ ուզեցի՞ր։

— Ալաֆրանկա ըլլալս ի վեր տասը մեճիտիէ աւելի սուտ առի։

— Դուն ալ տուի՞ր։

— Ես պզտիկ մը չկրցի վճարելու ան, գտնար կուգա կոր։ Հինգերորդ՝ պետք է որ ամեն տաեւ բարակ գուլպա հագնիս, տունը չըլլա ալ նէ՝ կլլա, բայց թեթևությունը անտարբերութ ըլլալ են։ Մասնավոր դասերը, որ անոնց ալ ֆրան-սերեն պետք ունին։ Գեղեցիկ ես նէ՝ ժամ մը պետք ըլլաս, Պարիզէն ես նէ՝ Ճամ կամ Քարթալ Անդրանիկ այնչափ է։ Վաղուան, ման գալ, ոչ, ման գալ. Թիւն, ման գալ, Թիւն, ման գալ. տասն մաս տես մեճիտիի, ման գալ։ Ի՞նչպես. ալեկ կընե՞մ կոր։

— Գեշ չէ։

— Ըսած քիչ մ'ալ բոլոր խաղանք ըսելի հետ։

— Թրամվայի մեջ բոլոր կը խաղցի՞ք, բա՛ն գնա, ձեռագիր պետք պիտի։

— Ըսուր խաղանք, եկո՛ւր, չէ նէ՝ ստամպոլին կամ ուրիշ մեկը գտնէ, որ խաղամ, որովհետև այս գիշեր տասին ատենաթ մը կա, ես ալ հրավիրված եմ, բոլոր պիտի խաղամ, քիչ մը վարժություն պետք է։

— Ի՞նչ վարժություն պիտի ընես։

— Աս վարժությունը պիտի ընեմ, որ տանտիրոջ ձեռքը ի՞նչպես սրխ-մելու է, որ ուրիշները չտեսնեն։

— Երկա՛ր, գնա ալաֆրանկայի վիճակը կրկներս տարիք ես։

— Հիմակվան գործածվածը առավելը։ Աս, ման գալ, Թիւն, ման գալ. տասն մաս տես մեճիտիի, ման գալ։ Կարենս, ման գալ, մը վառ տալու, ման գալ, մե լանկար մը վառ տալուն, ման գալ, վառ զամի յանկար մը վառ դիմեր տալուն.

…ն չէր, ա՜, մեռ չէր, ասոնք մեռա տես մեծերուն, մեռ չէր[10], ասոնք են ահա …մակման գործածուած աշխարհանկա խօսքերը։

— Աստուած շնորհք տայ։

— Մեր երիտասարդներուն։

ԱՅԳ. ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

— Խիկա՛ր, ազգային օրը ընդհ. ժողովին[1] պիտի երթա՞ս։

— Չէ՛, պարապ խօսքեր մտիկ ընելու ժամանակ չունիմ։

— Ինչո՞ւ պարապ ըլլան, կը յայտնեն, կ'առաջարկեն, բեմը կ'ելլեն, ատե-…նախօսութեան կ'ելլեն, գան ձախակողմյան[2] են, են աջակողմեան[3] եմ, խօսքս …մէջ արձանագրուած է, շահեցէք. ամբողջը ընկալով…

— Ազգին ծառայութեան կ'ելլեն, այնպես չէ՞, որպէսզի երեսփոխան էֆենտիները գոնէ հիմա սկսա՞ն ամչնալ՝ համոզվելով, որ տասնեակները տարին ի… խեղճ ազգի մը գլխուն անցած՝ չխլին և ազգային խնդիրներով զբաղե-…ազգին մէջ պատասխանատուութեան ծավալման արգելք եղան. համոզվեցա՞ն …ինք, որ տասնեակներ տարվան մեջ ազգին ամենափոքր ծառայութիւն մը …չեն։

— Անոնց համար անդամ չէ, աշխարհ կործանի, աշխարհ վերականգնի նէ՝ …տասնեակներ տարի ալ այսպես պիտի շարունակեն։

ԿԱՆՈՆԱԳՐՆԵՐՈՒՆ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

— Բարի՛ եկար, Խիկա՛ր. Վանե՞ն կուգաս։

— Չէ, Վանեն չեմ գար, բայց ինչո՞ւ հարցուցիր։

— …Ֆես և …ամսու չեկավ ու կարծեցի, որ Վանեն

— …Վանեցիները Ֆես ու … չե՞ն հագնիր։

— … չունի՞ն, … չունի՞ն։

— … պիտի չունենան. Վանեցիները մեր ազգային իշխանութիւ՞նը …ալ ունին, … ալ ունին, բայց գլուխնին բաց պտտիլ

— …անկա՞ ըլլալու համար…

— …ման ալ չորրծածել սկսան…

— Ոտքի ամաններու վրա ալ տա՞րբ գծվեցավ, թե կառավարությունը հրամաններու ձևը առած ըլլալով՝ աղքատներն ալ ոտքի ամանները ատոր որոշած ձևին:

— Ոչ մին և ոչ մյուսը:

— Ինչո՞ւ ուրեմն առանց ֆեսի և ոտքի ամանի կը պտտին:

— Որովհետև Վանա մեջ գտնված կանոնավոր զորքերը զենքերին նշաններուն ոտքի ամաններն ու ֆեսերը կը հափշտակեն և իրենց կը գործածեն եղեր: Գյուղերը մտնալով զգածներին կապելեն եղեր. պատասաներուն փայտ կերեւ կոտած եղեր:

— Կանոնավո՞ր զորքերը...

— Արանց և կանանց, ծերոց և տղայոց ամեն տեսակ չարիք կընեն եղեր:

— Կանոնավո՞ր զորքերը...

— Վանեն գրված նամակի մը հայերով, մարդ չհամոզվելիք եղեր զորս ելնելու:

— Կանոնավո՞ր զորքերը:

— Այո՛, կանոնավոր զորքերը:

— Կանոնին այսչափ վնասները տեսնվելեն ետքը, ինչո՞ւ կանոնը չեն վերցներ այդ զորաց մեջեն:

— Ո՛վ գիտե: Բայց ի՞նչպես կըլլա, որ տեղական կառավարությունը թող կուտա որ...

— Տեղական կառավարությունը հո՞ն է մի:

— Հոն է յա՛...

— Ի՞նչ գիտեմ, այդ բաժնին չեկըի նե՝ կարծեցի, որ տեղական կառավարությունը այդ զորաց ձեռքն է:

— Ձէ, բայց կը զարմանամ, թե կուսակալը ի՞նչպես ձայն չհաներ:

— Ինչե՞ն գիտես, որ այդ խեղճերին ալ ոտքի ամանները ու ֆեսը չեն առած:

— Բայց ինչո՞ւ ձայն չհաներ:

— Ինչե՞ն գիտես, որ զորքերը անոր ձայնն ալ չեն առած, քանի որ կըսեն՝ թե ամեն զգածներին կապեն ու կը տանին:

— Ներեցե՛ք, խիկար, ձեզի բան մը պիտի հիշեցունեմ, որովհետև քու հիշողությունդ տկար է:

— Պարտքի մասին տկար, բայց անցյալի մասին խիստ զորավոր է. կըսեր առջևնոց Սոկրատը ծաղրող կատակերգուն՝ Հիշեցուցիր:

— Կը խոստովանի՞ք ուրեմն, թե պարտքի մասին տկար է հիշողությունիդ...

— Այո՛, բայց տիրոջ սովորությամբ:

— Ուստի ես ալ ձեր մեկ պարտքը պիտի հիշեցնեմ ձեզի, այն է. թե ձգուեցիք քիչ մը չափազանցեցեք և այնպես խոսեցեք:

— Ես ամիս մը խորհեցա և գործածելիք լեզուս սրբեցի, և ի՞նչ բան որ Յանձն Մանզումեին գրված նամակի մը բաժինները պատմեցիր ինծի, ես ալ անոնց վրայեք հարցումներ ըրի:

— Այո՛, բայց և այնպես...

— Մանավանդ որ Հայաստանի մեջ գործված անիրավություններ օս-մանյան երեսփոխանական ժողովին մեջ ալ վավերացվեցան միաձայն հա-վանությամբ:

— Այո՛, բայց և այնպես...

— Ցավերնիս հայտնելու ենք, որ բարեխնամ կառավարությունը իմանա հարցման Վանա կուսակալին, թե ի՞նչ կրնե ան անդր: Եթե ասկից առաջ ազգայինք խոսելու հիմակվան ազատությունը, զոր Սահմանադրությունը տրվեց մեզի, այս հարստահարությունները շատոնց կը վերնային:

— Այո՛, բայց և այնպես... ի՞նչ հարկ կա... ըսե՛ ինծի, եթե Վանին չէ՞, ի՞նչ եղան ուրեմն ֆեսդ ու ոտքի ամանները:

— Երեկ իրիկուն մեծ ընկերության մը մեջ վիսթ խաղացի. բարեկա՛մ:

— Համեցա, ազնվական շրջաններու հանդիպեր ես:

— Այո՛, մնաք բարով:

— Երթաք բարով, չորեքշաբթի կսպասեմ:

— Կուգամ:

ԽԻԿԱՐԻՆ ԽՐԱՏԸ

— Բարի՛ եկար, հայր Խիկար:

— Բարո՛վ տեսանք, ինծի աթոռ մը տուր, ծերությունն եկավ վրաս... որ-դիս...

— Պետք մարդ՞ս... մարդու ի՞նչ կա, խելքդ գլուխդ բեր, բաղնիքի մեջ

— Մա մարդու համար ելնելու ջուրերը երթալու չէ ա՛, հոս ալ կրնաս ... բերե՛ք:

— Ինչո՞ւ պիտի մարդ...

— ...ությյան համար մնալուն համար պիտի մարդ, որովհետև ... է ծոմ կը բանեմ կոր և խաղաղության շունիմ, չը՛ւս բրեր.

— ...ակ՞ս պիտի ըլլայիր, որ քառասուն օր ծոմ բանեք ես:

— Ստակ մը չմնաց վրաս։

— Պաշի պզտիկներո՞ւն հանդիպեցար։

— Այո՛, առանց գործի մնացի. անգործությունը անանկ պաշի պզուկ մ՚է, որ մարդուս վրա բան չթողուր. լիմոնը տո՛ւր։

— Ինչո՞ւ անգործ մնացիր։

— Անոր համար, որ շիտակ լուր բերողներուն ստակ տվող չկա. օրը հարյուր սուտ կելլա կոր։

— Կերակուր բերեք նիկարին։

— Շնորհակալ եմ, աստված զիս Թատրոնեն չզատե։

— Խոսե՛ տեսնենք, երեք ամիս ի՞նչ ըրիր։

— Հիվանդ օր քնացա, քաղցած օր ալ աղջին տանը պտտեցա։

— Բոլորը պարա՞պ անցուցիր։

— Չէ, քունիս մեջ թռչկոտյան բաներ տեսա, շատ անգամ ալ բերքի հետ տեսնվեցա, քուրին մեռեր չկա՞ր կոր աշտարակին վրա խոսեցնես։

— Չէ։

— Կեցի՛ր, համառոտիվ պատմեմ ուրեմն։

Գիշեր մը ժամը երեք ու կեսին միջոցները Բաղդասարեանին՝ առաջ ձի մը հեծա և սկսա վազել դեպի երկինք. աստված բարին կատարե։

— Այդքաններն ալ նանկեն կվարվի՞ կոր։

— Մինչև որ ստակը չառնեն՝ անոնք ձեռքն պոչեն կը բռնեի՞ն։

Բարձրանալով բարձրացա և երկնքին երեսը պտտող գիսավոր աստղի մը պոչեն բռնեցի. աստված բարին կատարե։ Այս միջոցին հյուսիսը սկսավ սաստկաշունչ փչել. ես ալ գիսավորին պոչին փաթթված սկսա օդին մեջ տարուբերիլ հյուսիսեն դեպի արեւմուտք, արեւմուտքեն դեպի հյուսիս։ Հյուսիսային կողմը նկարածներեն մեկը աղջիկ նորա մը առած, վրան նայելով խաղ մը կը կանչեր. արեւմտյան կողմեն ալ երկու երեք հոգի նստած՝ օգնութ կերգեին էհ, կրակի մարդուն, զուռ խաղ կանչեցեր, ես սանկ օդի մեջ պարեմ։ Այս խաղը լմնցնելու չմնաց, այդ երեք հոգիներուն մեկը ձեռքը չալաքոնցիի մեծին մը բռնած՝ եկավ աղջիկ մարդուն ուժին նորային վրա քսելով՝ առինք զայն։ Ես ավելի աղմկելուն սեռ՝ գիսավորին պոչը բռնեց և ես ալ ինքզինքս աշտարակ մը վրա տեսա. աստված բարին կատարե։ Բնական է, որ աշտարակի վրա մնալեն ավելի քիչ վախ կուտա մարդուն՝ քան օդի մեջ տարուբերիլը. ուստի սիրտս քիչ մը հանդարտացավ։ Աշտարակեն վար նայեցա, որ ամեն ազգե շատ մը գործավորներ իրարու հետ կը խոսեին. առանց իրարու խոսք հասկնալու. այս տեսածիս սեր՝ քիչ մարդիկ, ընդհանուր ժողով գումարված է հոս, սահմանադրության վերաքննության վրա վիճաբանելու համար. սակայն կըսեք, ստարականներն ի՞նչ գործ ունին այս ժողովին մեջ։

— Այդ օտարականներն ի՞նչ գործ ունին եղեր հոն։

— Այդ կէտը հասկնալու վրայ էի, երբ զրնգ տեսա և ուրախութենես արթնցա։

— Քու արթննալէդ ետքը, օտարականներն հո՞ն մնացի՞ն, կըսեմ։

— Չեմ կարծեր, իմ արթննալես ետքը ամենն ալ ցրված ըլլալու են։

— Ինչե՞ն գիտես։

— Անկէց գիտեմ, որ հրեային մեկը խօսք կուզեմ, խօսք կուզեմ ըսե-լով՝ արյան քրտինքի մեջ մտավ և իրեն ոչ թե միայն խոսք չտրվեցավ, այլ և կարգ հրավիրվեցավ սա հայտարարությամբ, որ եթե անգամ մ'ալ խոսք ուզե՝ պաշտոնեն կիյնա։

— Ակռաներդ սեղմելով չէի՞ր կրնար քիչ մ'ալ քնանալ և սա բազմության ինչ ըրածն աղեկ մը հասկնալ։

— Թող կուտա՞ն մարդուս, որ ուզածին չափ երազե։

— Հիսուն օրվան մեջ ուրիշ երազ չտեսա՞ր։

— Շատ երազ տեսա. ամենն ալ մեկ օրվան մեջ պատմել կըլլա՞. մնա-ցածներն ալ մեկիկ մեկիկ կը պատմեմ։

— Գալ շաբթու կսպասեմ։

— Շատ աղեկ։

ԽԻԿԱՐԸ ԿՐՈՆԱՎՈՐ

— Վերջապես, հայր Խիկար, ըսածդ կատարեցիր ու կրոնավոր եղար։

— Ի՞նչ ընեի, ուրիշ ճամբա չկար. ինծի սեւ սուրճ մը ապսպրե՛։

— Շատ աղեկ, ի՞նչպես եք, նայինք։

— Փառք աստուծո, սա ծխախոտդ տուր։

— Հրամմեցի՛ք, ազգային ի՞նչ լուր ունիս նայինք։

— Ի՞նչու պետք իմին ազգային լուր, սա կրակը տո՛ւր։

— Հրամմեցե՛ք, հա՛յր, ի՞նչպես ժամանակ կանցունեք կոր, նայինք։

— Ինչպես պիտի ըլլա, վարդապետ մը ի՞նչպես կյանք կրնա անցունել, [illegible] տունը կերթամ, կիրակուրս բարեկամներուս տունը կուտեմ, ցե-կը քնանամ, գիշերները կը քնանամ... սա տեղ ճաշարան կա նե՝ [illegible] ապսպրեր։

— [illegible] վրա. ազա՛, գնա՛ վարժապետին ըսե, որ վարժապետին կերա-[illegible]ուրին վարժարանը ի՞նչպես կերթա կոր։

— [illegible] որ հարցուցած չունիմ, հարցունելու ժամանակ ալ չունիմ։ Սա [illegible]մայիր... սա անցնողները ո՞վ են։

— Չեմ ճանչնար։

— Շնորհալի ընտանիքի մը կը նմանին կոր, տղան ալ ի՛նչ սիրուն է։

— Հրամմեցէ՛ք, հա՛յր, կերակուրը բերի։

— Ծօ տղա՛, աս խորովածին քանի՞ ղուրուշ կառնեք։

— Չորս ղուրուշ, հա՛յր։

— Գնա՛, թշվառական, վարդապետներուն համար չէ ա՛, ես ստակ մը չեմ տար, վաղը հայրդ մեռնելու ըլլա նէ՝ կը թաղեմ, ես ալ ան ատեն ստակ չեմ ուզեր։

— Ի՞նչ կըսեք, վարդապե՛տ։

— Գործդ գնա՛, ես գիտեմ ըսածս, աղեկ շիշ մը գինի բեր։

— Շատ աղեկ, կը բերեմ։

— Հայր Նիկար, չըսե՞ք, ազգային գործերուն վրայոք ի՞նչ կարծիք ունիք։

— Մոռցանք ըսելու տղուն, որ քիչ մը փիլավ բերէ։

— Կըսենք. ազգային գործերն ի՞նչպես կերթան կոր։

— Փիլավն ալ ցերեկ ատեն ծանր չնստիր մի յա՞. մաքարոնին ավելի աղեկ է կարծեմ. բժիշկներն ալ խրատ կուտան, որ մաքարոնի ուտենք։

— Ուզածդ բերել կուտանք։ Երեսփոխանական ժողովին կերթա՞ք երբեմն։

— Ծօ տղա՛, լաքերթայով գինին ի՛նչ աղվոր կերթա կոր, գիտե՞ս, անցյալ գիշեր Հայիմենի առի կես օխա, սակայն պատվական բան էր։

— Այո՛, աղեկ կուսվի. Կրոն. ժողովն[1] ի՞նչ ջուրի վրա է։

— Սակայն հետը քիչ մ'ալ սոխ ըլլալու է։

— Եկա, հա՛յր, ուրիշ բան մ'ալ կուզե՞ք։

— Էհ, քիչ մը էրմեք քատայիֆի ըլլա նէ՝ գեշ չըլլար։

— Հիմա կը բերեմ, վարդապետ։

— Իզմիրի խնդիրը ի՞նչ եղավ, հայր Նիկար։

— Նոր վերարկու մը կուզեմ կար չինել տալ, սա խանը բարեկամներ ունիմ, երթամ նայիմ խումաշը ձրի կընա՞մ փրցունել։

— Հայաստանի մեջ հարստահարություններ կըլլան կոր եղեր։

— Խումաշը ձրի առնեմ նէ՝ կարողները մեծ բան մը չէ։

— Լսեցի, որ վարդապետները Պոլիսեն պիտի հանեն ու վանքերը պիտի ղրկեն եղեր։

— Ի՞նչ ըսիր, վարդապետները Պոլիսեն պիտի հանեն վանքերը մի պիտի ղրկեն, ըլլալո՞ւ բան է աս, մեր ազգին մեջ տակավին վարդապետներու արժեքը ճանչցված չէ և ասոր համար է, որ ազգերնիս ետ ետ կերթա կոր…

[illegible] վարդապետները վանքերը երթան ի՞նչ ընեն... ո՞վ է աս որոշումը տուողը... ո՞ր ժողովքին մէջ խօսքը անցեր է։

— Իրաւ որ չգիտեմ։

— Անանկ է նէ՝ աս կերակուրս ուտեմ ու վազելով պատրիարքարան իջնամ. աս լուրը ստուգեմ, ասանկ բան մը իրաւ կա նէ՝ վարդապետութիւնը [illegible]։ Մնաք բարով, մնաք բարո՛վ, կուգամ, տեր ընդ ձեզ։

— Ե՞րբ կուգաք նորէն, հայր։

— Գալ շաբթու։

ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Օրիորդ,

Երեկ առտու գրասենյակս բացած չբացած սեղանիս թղթարկղով նամակ մը առի ձեր կողմէն։

Նամակնիդ կարդացի։ Վիճակնիդ ցաւալի է։

Կը հայտնէք, թէ հայերէն, ֆրանսերէն և անգլիերէն լեզուաց հմուտ էք, թէ պարկեշտ և աշխատասէր էք, թէ աղուոր էք և թէ դեմքի, մարմի և սրտի այսչափ գեղեցկութիւններով հանդերձ տունը մնացեր էք աղքատութեան պատճառով։ Ասոր հայտնելէն ետքը ինձմէ խորհուրդ կը հարցնէք մտերմաբար, աղաչելով միանգամայն, որ այս գաղտնիքդ ուրիշի մը չըսեմ։

Գաղտնիք մը ուրիշի մը կըսուի՞, որ ինձի աղաչելու ելեր էք։ Անկից զատ իմ գաղտնապահութիւնս գրեթէ առած դարձեր է. ինձի հաղորդված գաղտնիքը ոչ ոք գիտէ. ես անգամ չեմ գիտեր, որովհետև կը մոռնամ։ Եթէ երբեմն երբեմն գաղտնիքս գրիչիս կը հաղորդեմ, ան ալ միմիայն հիշողութեանս օգնելու համար է։

Սրտերնիդ հանգիստ բռնեցէք. հայերէն, ֆրանսերէն և անգլիերէն գիտնալնիդ, պարկեշտ, աշխատասէր և աղուոր ըլլալնիդ մէկու մը չեմ ըսեր։

Բայց, օրիորդ, դուք ինձի գաղտնիք մը հաղորդած չէք արդէն. դուք այդ նամակովնիդ նախ լեզուագիտութիւննիդ և բարի հատկութիւններնիդ հայտնեք էք։ Եթէ ասոնց համար խորհուրդ կը հարցնէք՝ կը հայտնեմ ձեզի, որ այդ լեզուները սորվելնուդ շատ աղեկ էք ըրեր։ Երկրորդ՝ պարկեշտ և աշխատասէր ըլլալնիդ հայտնիք էք։ Եթէ ասոր համար խորհուրդ կը հարցնէք՝ կը հայտնեմ, որ այդ ընթացքնիդ չփոխեք։ Երրորդ՝ աղուոր ըլլալնիդ հայտնիք էք. և աս ալ գաղտնիք մը չէ, որովհետև աղուորութիւննիդ ամէն մարդ կը տեսնէ։ Չորրորդ՝ տունը մնալնիդ կհայտնէք։ Եթէ ասոր համար խորհուրդ կը հարցնէք՝ խորհուրդ կուտամ ձեզի, որ երբեմն երբեմն կրնաք ազգականներնուդ տունը երթալ, և աս ալ գաղտնիք մը չէ, որովհետև ամէն մարդ ազատ է իր ազգականին տունը երթալ գալ։ Չգիտեմ, օրիորդ, թէ ինչո՞ւ ձեր միտքը բացե

ի քաց չեք հայտներ և կուզեք որ մարգարէութեան պաշտօնով ժամերս վատնեմ։ Կարծեմ, օրիորդ, դուք ըսել կուզեր ինչ որ չեք կրնար ըսել. և աւելի ճիշտը, լսել կուզեք ինչ որ չեք կրնար ըսել։

Կարծեմ ըսի, և կարծելու իրաւունք ունիմ, վասնզի երբ պարոն մը ներկայանայ ինծի և իր բարի վարք ունենալը, գործունեայ և լեզուագէտ ըլլալը հայտնելէն ետքը ինծմէ խորհուրդ հարցունէ՝ կը հասկնամ, որ գործ մը կը փնտռէ, բայց երբ այս պարոնը օրիորդ մը ըլլայ՝ կը հասկնամ որ ամուսին մը կը փնտռէ։ Արդեօք ձեր շարժածն ալ ա՞ս է, օրիորդ։

Առանց ձեր այդչափ սպասելու կը պատասխանեմ, որ այդ հանձնարարութիւնը ամուսնութեան միջնորդուհեաց ընէիք նէ՝ աւելի աղէկ կըլլար. բայց կարծեմ անոնց դիմած ըլլալու եք և ձեռնունայն դառնալէն ետքը վերջին փորձ մ՚ալ ընելու համար լրագրի կը դիմէք։

Ի՞նչ խորհուրդ տամ ձեզի, օրիորդ, մանաւանդ թէ դուք խորհուրդ ալ չէք ուզեր, ամուսին կուզէք։

Տանր է ձեր պահանջը, օրիորդ. դարուս երիտասարդները, Ֆրանսերէն և անգլիերէն գիտնալնուն համար, Ֆրանսերէնի և անգլիերէնի պէտք չունին։ Դուք, օրիորդ, անոնց ունեցածը ունիք, ի՞նչ կրնէք տալիք։ Հիմակվան երիտասարդները ամեն բան ունին, միայն ստա՛կ չունին. եկուր տես որ անոնց չունեցածը դուք ալ չունիք։ Առանց ստակ ունենալու ամուսին մը առնելու ելնելը՝ առանց ստակի շուկաներու մէջ պտտելով լաթ առնելու ելնել կը նմանի։ Ամուսնութիւնը ստա՞նի ըլլալու էր, պիտի ըսէք հարկաւ. բայց ո՞վ կըսէ թէ ստանի ըլլալու էր. ստանի եղա՛ծ է կրնանք կոր մենք։

Եվ ո՞վ է տեր պատճառը, օրիորդ. գիտէ՞ք, տեր պատճառը դուք եք։ Ինքզինքնիդ այնչափ պճնասիրութեան տուիք, որ բոլոր երիտասարդները վախերնուն ետ քաշուեր են, ամուսնութեան բառը լսելնուն պես դող կելլեն ու կը հիւանդնան կոր։ Միայն կարգվելու վախով կը հիւանդնան կոր նէ՝ ըսել է, որ կարգվելնուն պես պիտի մեռնին։ Ինքզինքնիդ անչափ նորաձեւութեան տուիք, որ նոր բան մը տեսնելնուդ պես հինը կը ծախէք ու նորը առնել կուզեք և թէ որ ձեր ուզածը չառնէք՝ հիւանդ կըլլաք կոր։ Չկարծեք որ սուտ կըսեմ կոր։ Անցի գիշեր բարեկամներէս մէկուն հետ տուն մը այցելութեան գացի։ Տարիքը քանի և քառասունի մէջ կորսված տիկին մը վարմակը գլուխը բազմոցին վրա երկնցեր էր։ Հիւանդութիւնը հարցուցի նէ՝ պատասխանեցին և ըսին, որ մազերը կը ցաւին էղեր, ըսի, անոր գեղը բան մը չէ. ըսին։ Մազերը կարելու է, ըսի։ Դեռ այս խօսքը բերանս էր, բժիշկը ներս. հիւանդին քովը գնաց, երակները բանաց, և քանի մը վայրկեան խորհելէ ետքը պատասխանեց, որ նոր ելած Բավիերոնիերէն հատ մը առնել պարզու- հիւանդին գլուխը դնեն։

Այս գեղը լսելուս պես զարմացա մնացի, բայց զարմանքս շուտ մը խըն-դալու փոխվեցավ, երբ լսեցի որ Հիվանդ տիկինը քանի մը շաբաթե ի վեր նոր Ճաշելը կուզե եղեր։

Քաշվելու բա՞ն է աս․ գիտցեք, օրիորդ, անկից վերջը կարգվելու եղնող երիտասարդները ոչ թե միայն ստակ պիտի ուզեն, այլ ամուսնությենեն վերջը հիվընդցող տիկնանց բժշկին ծախսը աղջկանը հորը կողմեն տրվելիքն ալ նշանտուքի օրը պիտի որոշեն․ որովհետև առանց այս միջոցի, կարգվելնին հետը ամեն օր հիվանդ պիտի ըլլաք։

Ներեցեք, օրիորդ, այսչափ համարձակորեն խոսելուս համար, դուք գիտ-ցածնիդ չեք խոսիր նե՝ ես խոսածս գիտեմ։ Այս խոսքերը քեզի համար չեմ ըսեր կոր, այլ բոլոր աղջիկներուն համար, որոնց մեջ հարկավ բացառու-թյուններ կան և դուք ալ այդ բացառությանց առաջինն ըլլալու պատիվն ունիք արդեն ձեր պարզասիրությամբը։

Նամակս կը վերջացնեմ, օրիորդ, և կաղաչեմ, որ քիչ ժամանակեն քեզի պես գեշ ընավորություն, մոլություն և սոսկ չունեցող երիտասարդի մը հետ ամուսնանալով համեստ ամուսնու մը տիկին ըլլալնիդ հետը, պարկեշտ զա-վակաց ալ մայր ըլլալու երջանկությունը ունենաք։

Հաճեցեք, օրիորդ, իմ սիրո ողջույններս մատուցանել ձեր ազնվական զա-վակաց, որով մնամ անոնց բարեկեցությանը աղոթող

Մեղու

Պարոն։

Իրավցընե թեթև ես եղեր դուն։ Ուրիշները կըսեին նե՝ ես չէի հավատար. հիմա ես կըսեմ նե՝ թերևս ուրիշները չհավատան. բայց դուն հավատա, որ թեթև ես։

Նամակդ կարդացի նե՝ զարմացա մնացի. ես քեզ տղա կը կարծեի և դուն հայր ես եղեր։

Խիստ կանուխ կարգված ըլլալուդ վրա զղջացեր՝ որոշեր ես ինքզինքդ ծովը նետել և ինձի ալ կաղաչես, որ դամբանական ճառ մը կարդամ։

Ինքզինքդ ծովը նետելու ըլլաս նե՝ ո՞ւշ կարգված կըլլաս։ Ո՞վ տվավ քեզի այս խրատը։

Կաղաչես որ դամբանական մը կարդամ. ես դամբանական կրնա՞մ կար-դալ, և ո՞ւր պիտի կարդամ այդ դամբանականը, քանի որ ծովը նետվիլ որոշեր ես, ծովի՞ն վրա գամ կարդամ։

Բայց ի՞նչ հարկ կա դամբանականի. ի՞նչ հարկ կա մեռնելու։

Անձնական ծախսդ անչափ շատ է եղեր, որ ոչ թե միայն ընտանյացդ՝ այլ

նաև քու սխալդ հոգալու անկարող ես եղեր։ Քաղաքավարութիւնը կը պահան-ջէ եղեր, որ երկու զույգ ձեռնոց ունենաս ամեն օրվա համար և զույգ մ'ալ հատկապես կիրակի օրերուն համար, և դուն կիրակի օրվանը չունիս եղեր և աս մեծ ցավ է եղեր քեզի համար։

Ի՞նչ եղեր է. կիրակի օրը սանմերնուդ մարդ եկավ ձեռքդ նայեցավ ու այսօր կիրակի չէ՞ ըսավ, ամեն մարդ իր կիրակին բուկին ձեռնոցն՞ը դիտի հագնի։ Կիրակի օրվան ձեռնոց չունիս նե՝ կիրակի մի՛ բաներ։

Բայց բոլոր ցավդ աս չէ եղեր, կիրակի օրվան համար պօրին կալոշ ալ չունիս եղեր. կոշիկակարին պարտք ունենալուդ համար կոշիկակարդ չը-չիներ եղեր, ուրիշին ալ չինել տալու համար սասկ չունենալուդ անցյալ-կի-րակի կաձռուս ինկողերին նը գացեր, որ զույգ մը պօրին կալոշ գողնաս, բայց ժամկոչը հոն ըլլալուն չես կրցեր եղեր գողնալ։

Նայե, աղոր բանիկը չմտնեմ, ես ալ քեզի հետ եմ, կիրակի օրվան համար պօրին կալոշ չունենալը մեծ դժբախտություն մ'է, դիմանալու բան չէ. եթե աղիկ մը ըլլար քու տեղդ՝ այդ ցավեն կը մեռներ։ Դուն աղեկ որ կրցեր ես դի-մանալ։ Ի՞նչ ընենք, բարեկամ, դժբախտություն, փիշտ, ցավ ամենը մեզի հա-մար է, համբերե, քիչ ժամանակեն ցավերդ կանցնին, ուրիշ օր մը եկեղեցի կերթաս և զույգ մը պօրին կալոշ կը գողնաս. ժամկոչը հոն չգտնվի նե՝ զույգ մ'ալ ինծի համար գողցիր. բայց օր մը առաջ եկուր ոտքիս չափը առ։

Բացի ասկից կիրակի օրվան համար փողպատ ալ չունիս եղեր, և այս ամենը կստիպեն եղեր զքեզ երթալ ծովը նետվիլ։

Պարոն, հրամանքդ կիրակի օրվան համար ալ դատ երես մը ունի՞ս, չէ նե կիրակի օրերն ալ այս երեսդ կը գործածես։

Չե՞ս ամչնար դուն, պարոն, չե՞ս խղճիր դուն, որ սասնեկ ոչինչ բաներու համար տունդ տակնուվրա կընես, խեղճ ակիկիդ կը չարչարես, չե՞ս ամչ-նար դուն, երբ զավկիդ տալիք ալրսանդ ողբից կուտաս, զավկիդ դաս-տիարակության համար տալիք սնակդ տղրերուդ և ձեռքերուդ կուտաս։

Աստեք ամենը մեկդի ընենք, ամեն գիշեր ուրիշին փոխ առնելով թատ-րոն երթալու ես եղեր, թատրոն չերթաս նե՝ սասկ չունի կըսեն եղեր, օթյակ չունիս նե՝ քիչ սասկ ունի կըսեն եղեր. Թող ըսե՛ն, դուն քու վիճակդ բար-ւոքելու չնայի՞ս. տեսր աղոր ըսելուն կամ ըսելիքին ականջ կախելու ըլլաս ձեռքդ ո՞ւր կերթաս։

Եթե ամենուն բամբին ականջ կախել հարկ ըլլա, կիրակի օրվան համար դատ անուն մը գործածել պետք պիտի ըլլա։

Ընդունեցեք իմ անկեղծ հարգանքներս։

Թող մնամ իմ ամենօրվան անունովս

Մեղու

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՄԵՂՈՒԻ

Պարոն։

Նամակդ հիմա առի, կարդացի։

Հավտա որ կյանքիս մեջ բնավ երբեք լալու համար ուխտ ըրած էի, բայց պատճառավդ ուխտադրանց գտնվեցա։ Քաշածներդ կարդալով ու քաշելիքներդ գուշակելով արտասվաց հեղեղներ թափեցի։

Քանի մը ամիսե ի վեր կինդ ուրիշի մը հետ սիրահարություն ընել սկսեր է եղեր, քանի մը ամիսե ի վեր ոչ կուտես, ոչ կը խմես, ոչ կը պառկիս, ոչ կելնես, ոչ քուն, ոչ ալ արթուն՝ ես եղեր, ինչ ըլլալդ դուն ալ չես գիտեր եղեր. այս վիճակեն խալսելու համար ինծի խրատ կը հարցունես։

Ի՞նչ խրատ տամ քեզի, ի՞նչ դեղ տամ քեզի, գեշ հիվանդությենե բռնվեր ես, տղա՛։

Բայց որովհետև ինծի դիմեր ես, բոլորովին պարապ չդարձնելու համար կը խրատեմ քեզի, որ դուն ալ ուրիշ մը սիրես. այսինքն կնկանդ վարքը ուղղելու համար ուրիշի մը վարքն առնես, և կարծեմ քու մտքիդ անցածն ալ աս է։

Ինծի համար բարի մարդու մը կը նմանիս ըսեր ես, այս խոսքը չեմ ընդունիր. որովհետև արդեն բարի մարդ մ'եմ և նմանելու հարկ չունիմ, ձեր ինծի ըրած խոսքը կը նմանի ըսել. այս բարի մարդը բարի մարդու կը նմանի կամ այս Թուղթը Թուղթի կը նմանի։ Արդ, քանի որ ես աղեկ գիտեմ բարի մարդ ըլլալս, կը փափաքիմ, որ բանիքներուս չը բարկանաս։

Պարոն, կուզե՞ս որ կինդ ուրիշ մեկը չսիրե, սիրե՛ կինդ։ Կրնա՞ս ըսել, որ ուրիշ կնկան մը ծուռ աչքով նայած չունիս, կրնա՞ս ըսել, որ ընկերության մը մեջ աչքերդ ժամերով օրիորդի մը վրա անկած չեն։ Եթե ասանկ չես կրնար ըսել, ի՞նչ իրար կանցնիս։ Ի՞նչ կը ծեծկվիս. ի՞նչ կը փնթալիս. Ի՞նչ կը հառաչես, ի՞նչ կուլաս, կողբաս...

Միտքս սխալ չհասկցվի, այս խոսքերն ընելով ըսել չեմ ուզեր, թե կինդ ուրիշ մը սիրելու իրավունք ունի, քավ լիցի, չըլլա որ կինդ այս խոսքերս լսելով, քաջալերվի ու քանի մը հոգի ավելի սիրե, և ես ալ, վիշտերդ թեթևցնել ուզած ատենս՝ դարդերդ ավելցնելու պատճառ ըլլամ. ըսել չեմ ուզեր թե կինդ քեզի պատիժ մը տալու համար ոճիր մը գործե և իր ոճիրը քեզի պատիժ տնօրինե, բայց, ըստ ինծի, ամուսնության պայմանագրության մեջ կա՞ հոդված մը, որ տղամարդը, թե դուն ուրիշ կնկան մը վրա աչք անկած ժամանակդ կինդ ուրիշ մը չսիրե։

Թերևս ըսես ինծի, թե դուն ուրիշին աչք չունիս, թե կնկանդ համար կը խենթանաս կոր, բայց ինքն ալ ուրիշի մը համար կը խենթանա կոր։

Աղէկ, կնկանդ ուրիշի մը համար խենթանալուն համար պէտք է որ դո՞ւն ալ խենթանաս, խելքդ գլուխդ ժողվէ, ամուսնութիւնը հիմարանոց չէ։ Ամուսնանալը հիմարանոցի դռնէն իմաստութեան սենյակը մտնել ըսել է. Մեծած ժամանակդ հիմարութիւն մը ըրեր ես, հիմա եղած ժամանակդ պետք է որ խոհեմութիւն ընես։ Ծերերը չվայլեր քեզի, որ մեռած եղած տունդ, նստած եղած տեղդ, փողոցի մէջ, արհարանները մէջ կինդ բամբասես։ Եթէ իր անհամապատասխանութիւնը ստուգած ես՝ կը խրատեմ քեզ, որ բերանդ ժողվես և բաժնվելու համար պետք եղած ատյանը դիմես։ Ահ է իմ խրատս։

Թերևս ըսես թէ՝ ես բաժնվիլ չեմ ուզեր, բայց կը ցավիմ, որ կինըս դուրս սիրով սիրելես ետքը իմը ինչո՞ւ զիս չսիրեր կոր։

Ես ալ կը հարցնեմ, որ անիկա քեզի չսիրելէն ետքը, դուն ինչո՞ւ զինքը կը սիրես կոր։ Ի՞նչ պիտի պատասխանես ասոր. Ոչինչ։ Անանկ է նէ՝ ի՞նչ կուզես որ պատասխանեմ քեզի։ Եթէ մեր ամեն սիրածը մեզի սիրելու ըլլար, այսօր աշխարհիս ալ մեկ մեկ թագաւոր, մեյմեկ աստվածներ կըլլայինք։

Մեյմեկ աստվածներ կըլլայինք, բայց երջանիկ չէինք կրնար ըլլալ անանց պես, որովհետև սիրո անուշութիւնը մեզի սիրածը մեր չսիրելուն և մեզի սիրողը մեր չսիրելուն մէջն է։ Եթէ մարդս ուզածը կարենար սիրել ու [illegible] սիրվիլ, եթէ կնիկ մը ուզածը սիրեր և ուզածէն կարենար սիրվիլ, մեկ [illegible] մը բյուրավոր կնիկներ պիտի սիրեր, ինչպես նաև կնիկ մը բյուրավոր [illegible] պիտի սիրեր. այն ատեն նախանձը պիտի հեռանար, սէրը պիտի [illegible] և անհամ բան մը պիտի ըլլար։

Անհավատալի, բարեկամ, պարապ տեղը մի կոծեր, ըսելով, թէ իմ սիրածս [illegible] ինչո՞ւ չի սիրեր. ատանկ խոսք մը պարզապես խենթութիւն է, և ես խենթութեան մասին ըսելու ժամանակ չունիմ։ Իմ ըսելիքս վերջ գտաւ։ Դուք այնպես [illegible] եք, որ իրարու հետ ամուսնանալով երջանիկ պիտի ըլլաք, ես ալ [illegible] կը կարծեմ, որ իրարմէ բաժնվելով երջանիկ պիտի ըլլաք։ Չեմ [illegible] ավելի խոսիլ. չեմ ուզեր ավելի մտիկ ընել ձեզ, ուզածդ ըրէ ես [illegible]։

Հաճեցեք ընդունիլ իմ խրատներս,

Որով մնամ

Մեղու

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ ՄԵՂՈՒԻ

[illegible] գլուխս ծակած արդեն հույսերով բռնված մի նամակ, և մարդը [illegible] [illegible]ութեամ, հերիք խանգար, հերիք լռեցի։

[illegible]ներ դուն, կնիկ. ասոն չունի՞ս գուն, որ ամեն օր ասոր մէկ մինչև

Իրիկուն փողոցներուն մէջ կը պտտիս, մէկ տունէն կելնես միւսը կը մտնես. Մտած տունիդ մէջ տեսածներդ ելած տունիդ մէջ կը բամբասես ու ելած տունիդ մէջ լսածներդ մտնելիք տունիդ մէջ կը բամբասես։ Տունդ գործ չու-նի՞ս դուն, քու գործդ աս ու ան բամբասե՞լ է։

Ինչո՞ւ պետք քուկին, տիկին, թէ այսինչ տիկինը երեսը ճերմակ կը քսէ եղեր, թէ այնինչ օրիորդը կարմիր կը քսէ եղեր, թէ այնինչ երիտասարդը մազվակ կը գործածէ եղեր, թէ այնինչ օրիորդը պատուհանը նստած դիմացի երիտասարդին հետ սիրահարութիւն կընէ եղեր, թէ այնինչ մարդը թաղական չըլլած սատակ մը չունէր և հիմա ունի՛ եղեր, ինչո՞ւ պետք քուկին տանը. տիկին։ Մեղո՞ւ ես դուն։

Լսածիս նայելով, տիկին, դուն անցեալները ընտանիքի մը մէջ զիս ալ բամբասեր ես, պաղ ղավլիին մէկն ալ ան է քսեր ես։

Կրնա՞ս, տիկին, ապացուցանել իմ պաղ ղավլի ըլլալս։ Եթէ չես կրնար. Ն՛ր ուն այդ խօսքդ. զիս որ բամբասեցիր նէ՝ հոն դիր, և զիս բամբասած տունէդ քանի հոգի կային նէ՝ ամէնն ալ հոն բերել տուր և անոնց առջեւը քսէ, որ տաք ղավլիին մէկն ալ ան է։ Փաստիլ կը պահանջեմ, ինձի պաղ ղա-վլի ըսողը պարտաւոր է վարձատրութիւն մը ընել ինձ, որովհետև Օրագիր անդամ ըլլալուս սատանի խօսք մը տալու վարձատրութիւն։

Ասոնք զատ խօսքեր ալ ըրեր ես իմ վրայօքս։ Երեսս նայելու ըլլալս նէ եղեր՝ գործդ հարյուր տարի չհաջողեր եղեր։ Հարյուր տարիէն վե՛րջը նայէ երեսս, տիկին. կուզես նէ՝ ամէնին՛ն մի նայիր, որ գործերդ ձախող չերթան։ Չեմ ուզեր, տիկին, որ իմ երեսս ուրիշի ձախորդութեան պատճառ ըլլայ, չեմ ուզեր, որ իմ երեսիս ուրիշները չարիք տեսնեն. Թող իմ երեսս իմ պատիժս ըլլայ։

Հիմակվան երիտասարդներուն շատերուն պես ալեկ հագված չեմ եղեր, հարդական ձևերուն ու շարժումներուն անդեակ չեմ եղեր, փայտի պես կը քալեմ, կոզակի պես կը նստիմ եղեր։ Ո՞ւհ...

Ի՞նչ նմանութիւններ են ասոնք, տիկին, ճարտասանութիւնն ո՞ւր սոր-վեցար, տիկին։

Ի՞նչ ընելու էի քեզի, տիկին, որ աչքիդ տաք երևամ, գետնէն բարևելո՞ւ էի, առջեւդ ծունկ չոքելով հարգա՞նք մատուցանելու էի՝ տաք ղավլիներուն կարգը անցնելու համար։

Կուզե՞ս որ բերանս բանամ... Կուզե՞ս որ բերանդ գոցեմ... բայց ոչ, կը ցավիմ վրադ և այս անգամ կը ներե՛մ ըրածներուդ, բայց եթէ անգամ մ՛ալ լսեմ, որ ան ու աս բամբասելէ ետ չես կեցեր, ան ատեն բերանս կը բանամ և իմ տաք ղավլի ըլլալս կապացուցանեմ։

Առայժմ ընդունէ, տիկին, պաղ ղավլիին պաղ հարգանքները։

Մեղու

ՄԵՂՔԻՍ ԹԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Տիկին։

Երդում ըրած էի, որ կանանց հետ չխոսիմ. բարով խերով չընեի, որով-հետև կնիկները համրերն իսկ խոսիլ կուտան։

Պատճառ եղար, որ ըրած երդումս մոռնամ, մեղքը ճիտդ ըլլա։

Ի՞նչ էր ինծի գրած նամակդ, տիկի՛ն, ի՞նչ անեծքներ էին, որ թափեր գլխուս, գետնին տակը անցնիմ եղեր, լեզուս չորնա եղեր, պապանձիմ եղեր, ձեռքերս կոտրվին եղեր. վիճակս վերնա եղեր, թրամվեյի հըմին ող-ջամիջ ըլլամ եղեր, աչքդ չտեսնամ եղեր (դիս), խուլ ըլլամ եղեր, մեռնելես ետքը՝ ոտքս քար մը կապած ծովը նետվելու է եղեր, ապրած ատենս ուտելու հաց չգտնամ եղեր, աստին անդին թափառական պտտիմ եղեր, կամուրջին վրա պառկամ եղեր, քուկին դռնեդ հաց մուրալու եմ եղեր, ինչո՞ւ համար, տիկին, ինչո՞ւ, ի՞նչ ըրի ես քեզի, ինչո՞ւ գետնին տակը անցնիմ։

Թամբալեցի՞ քեզի, բնավ տուն չնստիր և առտըվնե մինչև իրիկուն ամեն օր ասոր անոր տունը երթալդ էրիկա՞նդ իմաց տվի. այրին մը առնելու համար տանդ հորմեն մնացած քիհրիմարը ծախե՞լդ իմացուցի. զարդերուդ տամեն ... խաչթին գողնա՞լդ իմացուցի։

Ըսե՛, տիկին, ի՞նչ ըրի ես քեզի և ինչո՞ւ լեզուս չորնա. մյուս լրագիրնե-րը լեզուն չորնա, ինծի ի՞նչ կուզես։

Տիկին, այսչափ անեծք թափելեդ վերջը՝ կը հանդգնիս նաև ըսելու, որ գրվածքներս՝ մեյ մ՚ալ հրատարակելու ըլլամ, տանդ առջևեն անցած ատենս գլխուս վրա տաք ջուր պիտի թափես եղեր. Թափե՛, տիկին, կուզես մեջը մ՚ալ սապոն նետե, որ գլուխս լվացվի։

Ի՞նչ է հանցանքս, տիկին, որ բերանդ բացիր, ակռաներդ գոցեցիր. ... գաշելիք խել մը խոսքեր ըրեր ես. խեղդվիլ եմ եղեր, բաշլըխս ... չեմ կրնար կապել եղեր, գլուխս կախած կերթամ եղեր, ֆեսը գլխես գողնա-լան նե՝ չեմ իմանար եղեր, բնավ կուսթո չունիմ եղեր, բանթալոնս լայն ... բոլթոս երկար է եղեր, քրավաթ չվայլեր եղեր, քրավաթս մեջքս կա-պեմ եղեր, շապիկիս յախաները քովե քով չեն գար եղեր, մոտիֆթրայի ... կարծեցիր զիս, տիկին, ալ բավ է, բերանդ ժողվե. ամեն մարդ քուկին ... չէ, և թե որ ընդհ. ժողովի մեջ ըներ այս խոսքերը՝ կը տեսնեիր ... կը բողոքեի։

... օրիորդներ այսպես կը նախատես զիս, գրվածքները ամեն թերթի ... ցնեմ, ուզածիդ չափ պառա։

Տիկին, ինծի պես երիտասարդի մը սանձ անարժակար խոսքեր ուղղելը

գիտե՞ս ինչ ըսել է, ամբողջ երիտասարդութիւնը վերածել ըսել է, ապրիլ աւելի չեմ խօսիր և կը խնդրեմ, որ ուրիշ անգամ չստիպեք զիս խօսելու.

Հաճեցէք, տիկի՛ն, ընդունիլ խորին զզուանացս հաւաստիքը.

ՄԵՂՈՒ ԵՒ ՏԻԿԻՆ

Տիկին.

Ի՞նչ է աս... ի՞նչ պիտի ըլլայ ասոր վերջը, ի՞նչ էր ասոր սկիզբը... Ամեն օր նամակներ կը ղրկես ինծի խրատու վրա. ես կարդալէն ձանձրացայ և դուն գրելէն չձանձրացա՞ր տակաւին...

Ի՞նչ ընեմ ես, երիկդ նախանձոտ է եղեր, դուն շատ աղէկ ես եղեր և այս պատճառով տուներնուդ մեջ կենալը պատշաճ չէ եղեր.

Ի՞նչ կրնամ ընել ես, ի՞նչ կուզես ձեռքես, թող երիկդ նախանձոտ ըլլայ. դուն ալ շատ աղէկ ըլլալէդ և ամեն գիշեր կռիւ չընենք...

Երիկդ նախանձո՞տ ըլլալուն համար աղէկ ես, չէ նե աղէկ ըլլալո՞ւդ համար երիկդ նախանձոտ է: Վերցուր պատճառը, կը վերնայ նաև կռիւը:

Լրագրոյս մեջ երիկիդ վրայօք քանի մը խօսք ըսելու եմ եղեր: Անանկ է յա, ճիշտ ժամանակն է, ազգային կենսական խնդիրները մեկդի ձգենք և քու աղէկութենէդ ու երիկիդ նախանձոտութեան վրա գրենք...

Ենթադրենք թե գրել հանձն առնեմ, բայց ի՞նչ գրեմ.

Ես քու պարկեշտութեանդ վրա կասկած չունիմ, ինչպես նաև երիկիդ նախանձոտ բնաւորութեանը վրա. ի՞նչ ըսեմ երիկիդ, նախանձոտ մ'ըլլա՞ր ըսեմ. անոր նախանձոտ մ'ըլլար ըսելուս՝ քեզի աղէկ մ'ըլլար կըսեմ: Աղէկ ըլլալդ քու ձե՞ռքդ է. նախանձոտ ըլլալը երիկիդ ձե՞ռքն է:

Խաղա՞ծ բան է, տիկին, որ ամուսնութեան մեջ նախանձ չըլլայ... Կնիկը աղէկ ըլլայ նե երիկը նախանձոտ կըլլայ, երիկը աղէկ ըլլայ նե՝ կնիկը նախանձոտ կըլլայ, և դուն փառք տուր ես, որ նախանձոտ չես, աղէկ ես:

Մեկ ուրիշ մը երկար նայելուն պես երիկդ կը բարկանայ եղեր և այս պատճառավ թող չի տար եղեր, որ մեկուն տունը այցելութեան երթաս: Անցյալ շաբթու գիշեր մը տուն մը հյուր գացեր ես եղեր, հոն շատ մը երիտասարդներ կան եղեր, քեզի ալ հրամցեր են եղեր, որ բալլա մը խաղաս. Հեռաւերին-երիկդ թող չէ տուեր եղեր, դուն ալ տունդ գացեր մինչև առտու լացեր ես եղեր-աչքերդ կաս-կարմիր են եղեր. նույն օրը կերակուր չես կերեր եղեր.

Կաղաչեմ, տիկին, զիս ալ մի՛ լացուներ, անանկ սրտաճմլիկ խօսքեր մ'ըներ, դյուրազգաց սիրտ մը ունիմ, ես ալ կսկսիմ հիմա լալ.

Զատկայ օրը հայելին նայեր ես եղեր, եւ դէմքիդ գոյնը բոլորովին փոխ-
ուեր է եղեր, աղւորութիւնդ գացեր է եղեր…

Աղէկ ա՛, էրիկդ նախանձոտ չըլլար ասկէ վերջը։

Ուրիշ անգամներ քորսէդ նեղ կուգայ եղեր. նոյն օրը դրեր ես նէ՝ լայն
ցեր է եղեր եւ ասկից հասկցեր ես եղեր, որ նիհարցեր ես. նիհարնալդ հասկը-
նալուդ պէս զարձեալ լացեր ես եղեր, մազերդ փետտեր ես եղեր։

Աղէկ ա՛, մազդ չնայիր երեսդ, էրիկդ ալ չնախանձիր։

Ես քարէ սիրտ մ'ունիմ եղեր եւ քու ցաւերուդ դարման մը ընել չեմ
ուզեր եղեր։

Ա՛լ հիմա կը բարկանամ։ Տիկին, ի՞նչ կուզես որ ըսեմ անանկ կնկանը՝ որ
պոքեր մը խաղալ չկրնալուն համար տուն երթայ մինչեւ առտու լայ, մազերը
փետտէ ու քորսէն լայն գայ։ Տիկին, այդ խռովքովդ ինքզինքդ մոռնցեր
ես. պոքեր չխաղալուդ ի՞նչ կորսնցուցիր, որ անչափ վիշտ ըրեր ես ան-
կէ. խենթ մ'ես եղեր, տիկին, ներեցէք համարձակութեանս, էրիկդ իրա-
ւունք ունի եղեր նախանձոտ ըլլալու, եւ ես պիտի խրատեմ զինքը, որ աւելի
նախանձոտ ըլլայ։ Սովոր նայէ մէկ մը, պոքեր մը խաղալ չկրնալուն համար
մազերը փետտեր է եւ առանց ամչնալու ինծի ալ նամակ կը գրէ, որ էրիկը
նախանձոտ է։

Շատ գիտ առտուն, որ էրիկդ բարի մարդ մ'է եղեր, համբերող մ'է
եղեր, ես ըլլայի էրիկանդ տեղը, տիկին, շաբաթ մը հաց չէի տար քեզի,
որ խելքդ գլուխդ մէջ կը բանեցնէիր ու գրեր, աղւոր մը կը ծեծէի եւ դուրս կը վռնտէի։
Սովոր նայէ մէկ մը, պոքեր մը չխաղալուն համար երթայ մազերը փետտէ։
Տիկին, տիկին, ընկերներուն բարի օրինակ ըլլալուն տեղ, չար օրինակ եղեր ես,
որ անոնք ալ եղեր են, որ տան մը խաղաղութիւնը կը խանգարեն, ընտանիք մը
կը քանդեն։ Սովոր նայէ մէկ մը, պոքեր մը չխաղալուն համար երթայ
մազերը փետտէ։ Ըսէ նայիմ, տիկին, ի՞նչ պիտի վաստկէիր պոքեր խաղա-
լով. մէկ անգամ պիտի շահէիր. շատ աղէկ, տուն գացիր նէ՝ առան-
ձին կրնար ըլլալ, թող ինքնիրմէդ դառնայիր, ի՞նչ հարկ կար մա-
զերդ փետտելու։ Սովոր նայէ մէկ մը, պոքեր մը չխաղալուն համար երթայ
մազերը փետտէ…

Ահա կը կողմ ծաղկն, տիկին, վարդը ուղղէ, էրիկանդ ձեռքը պագ եւ մէկ մ'ալ
հետը վրայ ոչ նամակ մի՛ գրեր ինծի։ Սովոր նայէ մէկ մը, պոքեր մը
չխաղալուն համար երթայ մազերը փետտէ…

Ընդունեցէք ընդունիլ իմ խորին հարգանաց հաւաստիքը։ Որով մնամ

Իմ բոլոր մազերովս

Մեղու

ՍԸԿԵ ՆԸԿԵ

— Ինչո՞ւ համար, կըսեր երեկ դասատու մը, մարդիկ աւելի իրենց տղա-յոց հագուստին համար սատակ կուտան, քան թէ անոնց դաստիարակութեանը համար, քանի որ ուսմունքն հագուստէն աւելի պէտք է։

— Վասնզի, պատասխանեց մէկը, շըպլագ Մըսթաֆայի պէս պտտիլն ամոթ է, բայց տգէտ պտտիլը ամոթ չէ։

— Ի՞նչպէս էք, Կարապետ աղա։

— Վիճակս գիտես... փառք աստուծոյ։

— Վիճակդ գիտեմ նէ՝ աղէկ չէ, ինչո՞ւ փառք աստուծոյ կըսես և զաստ-ւած կը շողոքորթես։

— Քանի մը շաբաթ է ի վեր ո՞ւր էիր, Կիրակոս աղա։

— Հիւանդ էի։

— Ի՞նչ ունէիր։

— Սրտիս վրա նեղութիւն մը, ստամոքսիս վրա ծանրութիւն մը, գլխուս վրա տաքութիւն մը կար։

— Բժիշկն եկաւ ի՞նչ ըսաւ։

— Բան մը չէ, փոխեցուցիչ դեղ մը տամ, ա՛ռ, բան մ'ալ չմնար, ըսաւ։

— Չառի՞ր։

— Առի, բայց չփոխեցուց։

— Միմոս՝ մը առնէիր նէ՝ իսկոյն կը փոխէիր ու կը ռնտնայիր։

— Ի՞նչ գիտնամ, անոր համար ալ ըսին, թէ քուն կը բերէ։

— Ղալաթիոյ քաղաքապետներէն մին, անցեալ շաբթու, դերձակի մը բան-
[...]մը պատրաստած ըլլալով՝ առնելու կերթայ։ Դերձակը անուշադրութեամբ
[...]էր բանթալոնին գրպան շիներ։
— Ասոր գրպանը ո՞ւր է, կը հարցունէ քաղաքապետը։
— Չշինեցի, կը պատասխանէ դերձակը։
— Ինչո՞ւ
— Պետք չունիս, ատոր համար։
— Ինչպէս պետք չունիմ։
— Որովհետեւ դուն ուրիշին գրպանները կը գործածես միշտ։

— Եղբայր, այս գրած աղերսագիրդ ալ չէ եղեր։
— Ինչո՞ւ
— Ես քեզի ըսի, որ մարդը շողոքորթես, որովհետեւ իրմէ մեծ ակնկալու-
[...]նիմ, ան ալ շողոքորթուի նէ՝ ուզածս կը կատարէ։
— Շողոքորթեցինք ա՛։
— Աւելի շողոքորթելու է, անիկա շատ շողոքորթուիլ կուզէ։
— Անանկ է նէ՝ առաջ, գնա, Մասիսին խմբագրին գրել տուր այդ աղեր-
[...]։

— [...]՞նչ է, այսպէս հագվեր սգվեր ես այսօր. փեսա՞ կըլլաս կոր։
— [...]աղբար, մարդուն մեկուն հայհոյեցի սրճարանի մը մէջ, ան ալ
[...]դէմ դատ է բացեր, զապթիէ կիրթամ կոր, հագվեցայ, որ պատ-
[...] երեւնամ։
— [...]ղէկ ա՛. մարդը քուկին հագուստներուդ դէմ դատ չէ բացեր ա՛։ Աւելի
[...] ըլլար, որ վրադ գլուխդ շտկելու տեղ, բերանդ շտկեիր։

[...] քաղաքավարութիւնը...
— [...]գամ Մարտիրոս աղա։
— [...] կա...
— [...]րմ Մարտիրոս աղա...
— [...]
— [...] պագնեմ, Մարտիրոս աղա...
— [...]կուզես։
— [...]ղ մեռնիմ, Մարտիրոս աղա...

— Չըսե՞ս։

— Ի՛սեր աստուծո, Մարտիրոս աղա։

— Խենդեցա՞ր, ի՞նչ եղար, ի՞նչ կուզես։

— Ուզելիքս դուն հասկցիր, կամչնամ կոր ըսելու, քուզում Մարտիրոս աղա։

— Մի՛ քաշվիր, Համբարձում աղա, ըսե՛։

— Շատ պետք ունիմ, ինծի ոսկի մը տայիր։

— Քուզում Համբարձում աղա, ճանըմ Համբարձում աղա, ոտքդ պագնեմ, Համբարձում աղա, արեւուդ մեռնիմ, Համբարձում աղա, ի սեր աստուծո, Համբարձում աղա, ըսելիքս դո՛ւն հասկցիր, կամչնամ կոր ըսելու, քուզում Համբարձում աղա, ստակ մը չունիմ։

— Քուզում Մարտիրոս աղա, աֆ կընեք, գլխու ցավ տվինք։

— Քուզում Համբարձում աղա, բան մը չէ, դուք ալ աֆ կընեք։

Չաթ, չաթ, չաթ...

— Գրիգոր աղա, աս ի՞նչ է...

— Ի՞նչ կա։

— Չնայի՞ս, չորս հինգ համալ պյուրո մը, թավլի մը, աթոռներ ու հայելիներ բերեր են մեզի։

— Տեր ողորմյա, գիշեր ատեն աս ի՞նչ պիտի ըլլա... կեցիր նայինք, հարցունենք. (պատուհանեն) որի՞ն տանը կուզեք կոր։

— Գրիգոր աղային տունը աս չէ՞ մի։

— Աս է։

— Թորոս աղան այս գիշեր հոս միսաֆիրության գա պիտի, ան՝ էշյաները կրել կուտա կոր։

— Էշյանե՞րը ինչու հոս կը ղրկե կոր...

— Ի՞նչ ընեն հայա, դուն միսաֆիրության գացած ատեն ան՝ վերջեն տունդ էշյա գտած ունի՞ս մի, ղողերը քեզի բա՞ն կը ձգեն, աղա։

— Աղչի՛կ, ինչո՞ւ համար նստեր, երկու ժամե ի վեր կուլաս։

— Ես լլամ, ո՞վ լա։

— Ի՞նչ եղավ։

— Ի՞նչ պիտի ըլլա, նոր ելած գլխարկներեն հատ մը առ ըսի հորս, չառներ կոր։

— Նոր ելած գլխարկ ըսածդ ի՞նչպես բան է։

— Որան թուղթն կա։

— Աղեկ ա՛, համարձա մը ունինք, բռնե, գլխարկիդ վրան դիր, լմնա բայց նայե՛, որ չփախցունես, կուզես նե՝ վանդակն ալ մեկտեղ դիր ... որ չփախչի։

— —

— Միքիկ էրիկս, այս գիշեր թատրոն երթա՞նք։

— Ի՞նչ ներկայացում կա եղեր։

— Օթելլոյի դժոխք խենթալը³։

— Չըլլար։

— Ինչո՞ւ։

— Դժոխքին սատանաները ընկերներս հոն է եղեր ըսելով՝ քեզ կառնեն ...ին, ատոր համար։

ՀՅՈՒՐ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ԶԳԵՍՏ

...ություններու պես կարճատև բան չկա աշխարհիս վրա։

... մահկանացուս բավական տարիներ կապրինք, այս խեղճերը հա-... ամիս մը ապրին։

... օրերս նորություն մ'ալ ծնած է, այն է՝ հյուր մը ընդունելու համար ... շրջազգեստը հանել, գիշերազգեստ հագնիլ և այնպես դիմավո-...

... հյուրն երթալեն ետքը շրջազգեստը կը հանեին, գիշերազգեստը ... Այսօր ատոր հակառակն է։ Վաղը կրնա ըլլալ, որ տիկինները կամ ... հյուր մը տեսած ատեննին վարտին անկողին մտնին, քանի մ'օր ... Թեև հյուրերը գիշերազգեստով այցելության ընելու սովորութ-...ունին ալ հավանական են, բայց մենք ձեռունք տանք և ծնած նո-...ութեր պատահած քանի մը դեպքերը պատմենք։

... ոը բարեկամներես մեկը բարեկամներեն մեկուն տունը այցելու-...թյան։ Քիչ ժամ կանցնի, տան տերը կը տեսնե, որ հյուրին սուրճ ...ջարկությամբ դուրս կելլնե և յուր տասը տարեկան աղջկան կը

... սուրճ ինչո՞ւ չես եփեր կոր։

..., հայրիկ։

... չես եփեր կոր։

...զգեստ չունիմ։

...ալը, որ քանի մը օր առաջ խաչ առնելու համար հարանիքի

պառկած միջոցին գիշերազգեստով զինավորված էր, աղջիկան այս պատաս-խանին վրա քմծիծաղելով անկյուն կը մտնէ ու հյուրին կըսէ.

— Ներեցէ՛ք, պարոն Նշան, սուրճ չպիտի կրնամ հրամցնել ձեզի այսօր:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետև գիշերազգեստ չունինք:

— Սուրճին մեջ գիշերազգե՞ստ ալ կը դնեն կոր հիմա:

— Ո՛չ, բայց աղջիկս առանց գիշերազգեստի սուրճ եփելու կամչնա կոր, որովհետև չարքնաս նորաձևությունը կը պահանջե, որ հյուրերը գիշերազգեստով ընդունվին: Սուրճը պատրաստ է դուրսը, կրնանք եփել, առնել ու խմել:

Երեկ չէ առջի օրը Կիրակոս աղան իր վաղեմի բարեկամներեն մին գինետունե մը առնելով իր տունը կը տանի:

Դուռը կը զարնե, չբացվիր. նորեն կը զարնե, նորեն չբացվիր: Պատճա՞ռ: Պատճառը հայտնի է. կինը պատուհանեն տեսնելով, որ էրիկը հետը հյուր բերած է և նույն օրն ալ գիշերազգեստը լվացած ըլլալուն չկրնալով հագնիլ, խոհանոցի կրակ կը շինե ու գիշերազգեստը չորցնելու կաշխատի, որ հագնի, դուռը բանա ու հյուրին ընդունի:

Էրիկը, որ հյուրին հետ մեկտեղ դրան առջին անձրևին գլխեն մինչև ոտքը թրջեր էր ու կը թրջեր, բարկությամբ դուռը կը զարնե ու երեք քառորդեն ետքը կը հաջողի բանալ տալու:

— Երկու ժամ է ո՞ւր էիր, անիծեալ, դուռը ինչո՞ւ չբացիր:

— Գիշերազգեստս թաց էր, ներեցե՛ք:

— Շրջազգեստդ հագնեիր...

— Տեր ողորմյա, Հովսեփ աղան, որ բավական տարին անգամ մը բարեհաճեր է մեզի հրամմել, կը վայլե՞ որ առանց գիշերազգեստի ընդունեմ զինքը, լսողը ի՞նչ կըսե:

Երեկ առտու Մարգար աղային տունը կերթա իր ծանոթներեն մին, որն որ անկյունեն ներս մտնելուն պես Մարգար աղան անզգուշաբար կը դիմավորե զինք, ըսելով.

— Հրամմեցե՛ք, աղա:

— Աս ի՞նչ է, Մարգար աղա, գիշերազգեստդ ո՞ւր է:

— Կնիկս առավ, որ հագնի ու դուռը բանա ձեզի, չեղավ նա՝ մինչև իրիկուն դրան առջև կսպասեիք:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ շարժուն նորութիւնը կը պահանջէ, որ իգական սեռը գի-
շերազգեստ հագնի ու այնպէս հյուրի առջև ելնէ։

Այս առտու փերեզակ մը հայու մը տան առջև կեցած՝ պատուհանին նստող կնկան հետ այսպես կը խօսակցէր.

— Կաղաչի՛մ, Մարիամ տատու, աս առած մնաւարքովդ ստակը տայիր։

— Ստակդ պատրաստ է, տղաս, կուտամ։

— Ինչո՞ւ դուռը չես բանար, չես տար ուրեմն։

— Դուռը չեմ կրնար բանալ, տղաս, գիշերազգեստ չունիմ, խե՞նդ եմ, առանց գիշերազգեստի ասոր դիմաց ելնեմ։

— Պատուհանէն նետէ՛։

— Գիշերազգեստ չունիմ, ըսինք ա՛, երկար չեն ըներ։

— Առած ժամանակդ գիշերազգե՞ստ ունէիր, տատո՛ւ։

— Ան ատեն աս սովորութիւնը չկար։

— Ե՞րբ պիտի տաս մեր ստակը։

— Երբ որ գիշերազգեստս կարվի լմննայ։

— Ե՞րբ կը լմննայ։

— Երբ որ ստակդ տամ։

Գիշերազգեստին վրայօք կրնայինք դեռ ուրիշ գեղեցիկ ալ պատմել, բայց ընթերցողներին քէչ չերկնալու համար այսչափը հերիք կը համարինք։

Տեսնենք այս նորութիւնը քանի օր պիտի տևէ և ասոր ի՞նչ պիտի յաջորդէ։

Ահա հուղարկավորութեան հանդէս մը կատարուեցաւ մեր դրացունցակը։ Թաղման գաւազանները խաչեր բաժնելեան մենն։

Այս կորուստին որչափ դառն, որչափ ծանր լլլալը մտոնք միայն կրնան ...ը գրական ատղարգերին մէջ կը գտնվին, մանաւանդ անոնք, որ ...են։

... չծախված Թերթերը երեք պախարակին ծախեցինք օրօրյալ, որ-... պանիր, խավիար, սարդելա և այլն փաթեթ։

...ր ատոնցմով լ՛ըս տարածել կուզէինք, բարե՞, որտաովայից ու-... տեսնենք անոնց վրա պանի՛ր տարածվիլը։

...ւ օր մ՛էր երեք։

Պախալը, անագորույն դահճի մը պես, գերեզմանը (շուվալը) կը բանար, անձայարծ՛, կը պառար անդութ. երեք զուրուշի չես տար նե՝ կերթամ Օրտագրին 100 փարայի կառնեմ, կըսեր անխղճաբար:

Թո՛ղ իմ զավկըներս, կը սոնայի՝ մազերս փետտելով. առնեմ պիտի տանիմ, կը պատասխաներ պախալը. վերջապես հակառակ իմ աղերսս և աշխատանացս, կորսուի զավկըներս: Անգութ պախալը զավկըներս գերեզմանի մեջ դրավ, կռնակը շալկեց, իմ այնքան երկանցս փոխարեն հարյուր զուրուշ տալով՝ առավ քալեց:

Ո՜ւր կերթաք, զավկըներս, կը պոռայի կախաղանաբարձ: Ինչո՞ւ կը թողուք զմեզ, հա՛յր, կը պոռային իրենք: Բաժանման ժամը հնչած էր. միության ժամը երբեք չհնչեց:

Երթայք բարյավ, զավկըներս, երթայք բարյավ. գիտե՞ք, թե ինչ ցավեր քաշեցի ձեզի համար: Կին մը ամենեն շատը տարին անգամ մը կծնի, բայց ես ամեն գիշեր, ամեն ցերեկ երկնեցի, ձեզ հղացա և ի լույս ընծայեցի. դուք իմ զավկըներս եք: Ձեզ շատ բամբասեցին, ամբերին ու դրդաբանեցին, բայց ինչ ուզեն թող ըսեն, դուք իմ զավկըներս եք, իմ սիրելի զենք... հայր մեծ...

Խեղճ զավկըներս, ձեզի համար չարաճճի կըսեին, բայց դուք ձեր խայթելու պաշտոնն ամենայն պատշաճությամբ կը կատարեիք, և երբ խայթեիք ալ, չէիք թունավորեր. մինչդեռ ձեր մյուս լույս բարեկամները, անոնց մեկը մյուսին վիրավորելու, երկու տող չեն կրնար գրել. և ասոր համար է, որ դատաբանները կըսեցին:

Խեղճ զավկըներս, երբ դուք առողջ էիք ու չարչրեցաք, երբ սնունդ կուզեիք ու չունեք, ատի ցավ է ինձ. բայց թե որ տկար էիք, թե որ խեղճ էիք ու լքուեցիք որ հասունանայիք՝ իմ կորուստս ավելի անդարմանելի է:

Ո՜հ, որդյակք իմ Մնդուր. Մեղուր որդյակք իմ, ու ես դարձեք, մխիթարեցեք զիս:

Սիրուն զավկըներս, մնաք դուք, անմխիթար թողուցիք զիս: Գացեք ուրեմն ալ որ գրել զենք պախալ Ներքին. գացեք, երբ ազգին մեջ օգտակար չեղաք, գոնե պախալի խանութին մեջ օգտակար եղեք. երբ ազգին մեջ մեղք գործեցիք, պախալի խանութին մեջ քավեցեք ձեր այդ մեղքը:

Մեղավոր լրագրաց քավարանը պախալի խանութներն են:

Անմեղ եք դուք, և ի՞նչ մեղք գործեցիք դուք, սիրուն զավկըներս. երբ դուք մեղավոր եք, առավել ևս ես մեղավոր եմ՝ ձեզի ծնունդ տալուս համար. ինչո՞ւ ուրեմն իմ մեղքերս դուք քավեք, ե՛ս մեռնելու էի ձեր տեղը, երբ ես մեռնեի՝ այսչափ չպիտի լայի:

Մնաք դուք...

Սիրուն զավակներս, ըսեք ինձ, եթե ապրած ատեններնիդ կույսի մը այտեն համբույր մը քաղեցիք, եթե ազգատյաց ճիվաղի մը թմրած խղճմտանքին զայրու-յթ արթնցուցի՞ք, ո՞հ, ըսե՛ք ինձ, ըսե՛ք, այն ատեն մեռած չեք դուք, այլ ապրիք։

Եթե մեռա՛ծ եք, իմ բաժինս լալ է, իսկ եթե մեռած չե՛ք, ըսեք, որ խըն-դալու պատրաստվիմ։

Արդ, ըսեք ինձ, որդյակք, լա՞մ թե խնդամ…